Pandunia

sal, dunia! – Tervehdys, maailma!

Tervetuloa tutustumaan panduniaan, koko maailman apukieleen!

Kuva: Freepik

Mitä pandunia on?

Pandunia on monikulttuurinen keinotekoinen kieli, jossa yhdistyvät yksinkertainen kielioppi ja kansainväliset sanat kaikkialta maailmasta.

Pandunia on tarkoitettu kansainvälisen viestinnän apuvälineeksi. Se on yksinkertainen ja helppo kieli, jota ihmiset voivat käyttää silloin, kun he eivät osaa mitään muuta yhteistä kieltä yhtä hyvin. Pandunia on tarkoitettu täydentämään vaan ei korvaamaan muita kieliä monikielisessä maailmassamme.

Pandunia on helpompi ja yksinkertaisempi kuin luonnollisesti kehittyneet maailmankielet, kuten englanti, ranska, venäjä, arabia ja kiina.

Keinotekoisena kielenä pandunia on täysin säännöllinen kieli. Siinä ei ole poikkeuksia eikä muitakaan tarpeettomia hankaluuksia.

Pandunia on aidosti kansainvälinen! Sen sanat ovat peräisin maailman eri puolilta tasapuolisesti. Pandunian 20 virallista lähdekieltä ovat englanti, saksa, ranska, espanja, portugali, venäjä, mandariinikiina, kantoninkiina, vietnam, korea, japani, persia, hindi-urdu, bangla, tamili, malaiji, turkki, arabia, hausa ja suahili. Pandunia oppiminen on yhtä helppoa kaikille riippumatta siitä, mistä he ovat kotoisin tai mitä kieliä he puhuvat ennestään.

Kuka on tehnyt pandunian?

Panduniaa on kehittänyt joukko ihmisiä monesta maasta monen vuoden ajan Risto Kupsalan johdolla. Kielellä on myös pieni joukko puhujia.

Pandunian ensimmäinen käyttökelpoinen versio julkaistiin vuonna 2019, toinen versio julkaistiin vuonna 2021, ja kolmas, viimeistelty ja vakaa versio julkaistaan vuonna 2022.

Pandunia - tasapuolinen yhteiskieli

Näkökulmia maailmasta

Monet ihmiset ovat tottuneet näkemään alla olevan näköisen maailmankartan. Kyseessä on tunnettu Mercatorin projektio, joka valitettavasti vääristää pinta-alaa.

Mistä se johtuu? Maapallon on kolmiulotteinen kappale, jota on mahdotonta grafea täydellisesti kaksiulotteisena piirustuksena. Yksi tunnetuimmista pinta-alan oikein esittävistä kartoista on Equal Earth projektio. Se näyttää pinta-alat oikein mutta muodot väärin. Vertaa Grönlannin ja Afrikan kokoa näillä kartoilla. Mercatorin projektiossa Grönlanti näyttää Afrikan kokoiselta, mutta Equal Earth projektio paljastaa, että todellisuudessa Afrikka on 14 kertaa Grönlantia suurempi.

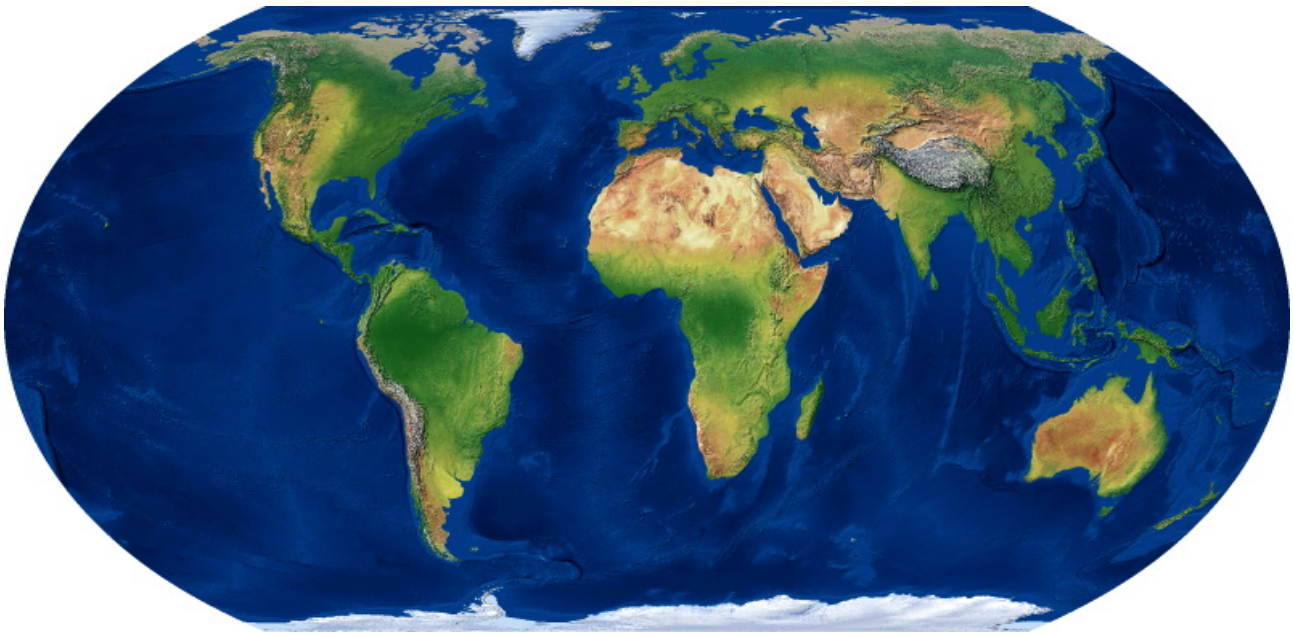

Se luonnollisesta maailmasta. Me elämme myös ihmisten maailmassa, jossa maapallo on jaettu valtioihin ja kansakuntiin. Tavallisissa kartoissa valtioiden koko riippuu niiden pinta-alasta.

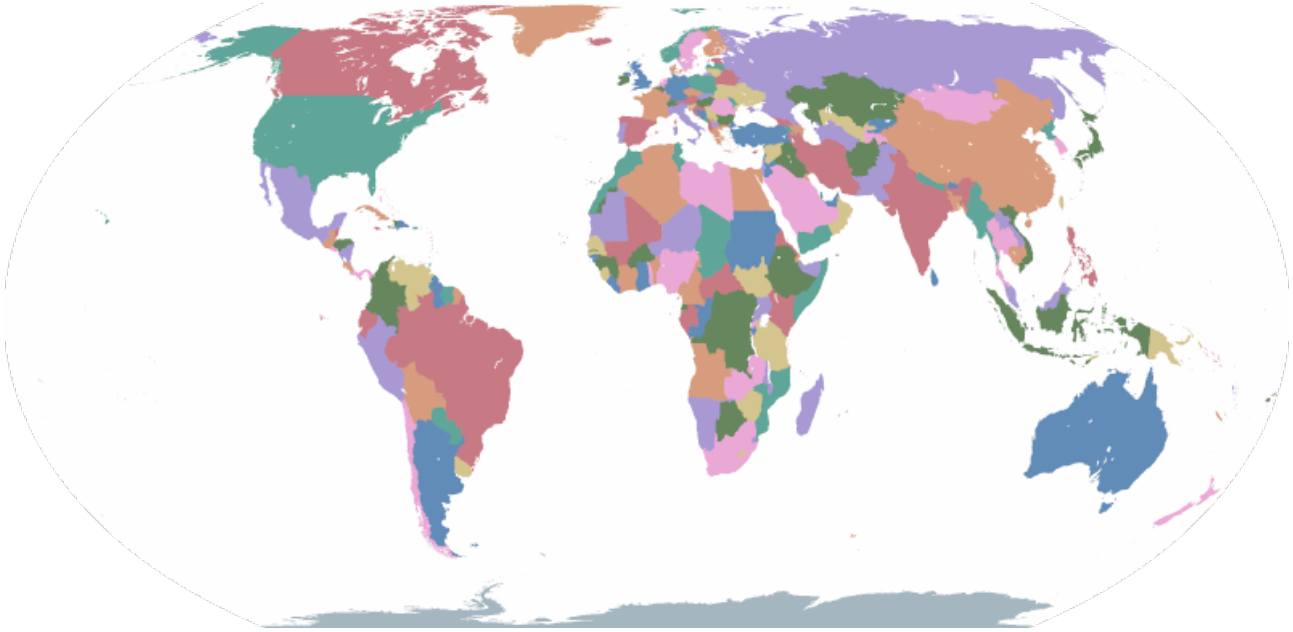

Alla olevassa kartassa valtiot on piirretty väkiluvun eikä pinta-alan mukaan. Näin piirrettynä esim. Suomi näyttää entistä pienemmältä ja Kiina ja Intia entistä suuremmilta – ja vielä enemmän kun vertailukohtana on Mercatorin projektio!

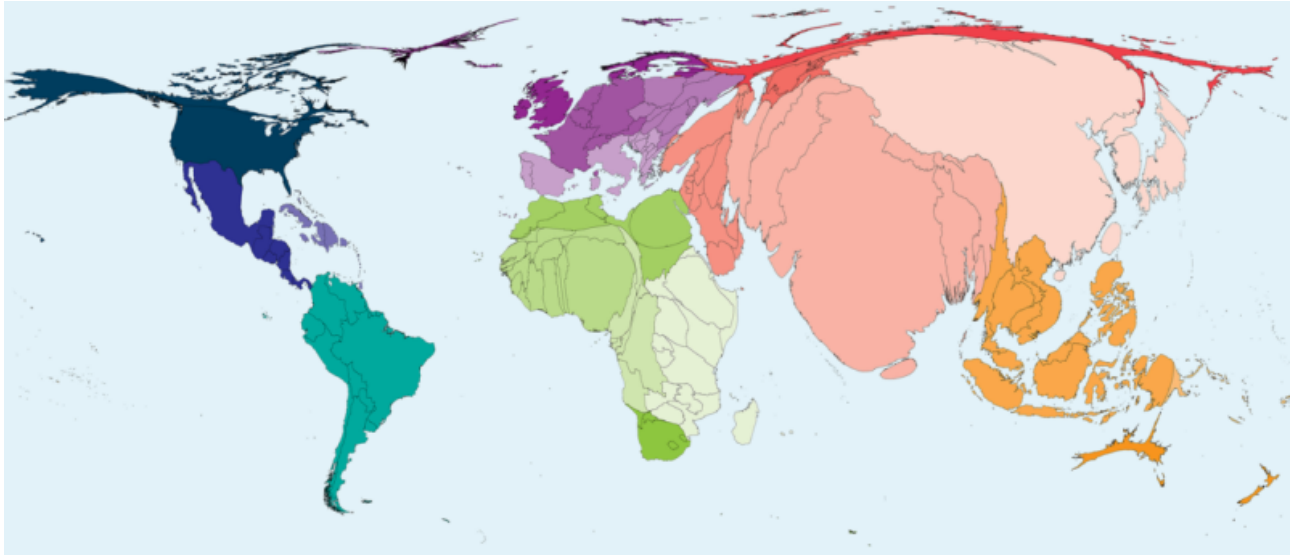

Meidän mielestä maailmankielen pitäisi edustaa kaikkia ihmisiä. Kaikkien maanosien ja kulttuurien täytyy olla reilusti ja demokraattisesti edustettuina. Maailmankielen kieliopin täytyy olla kaikille helppo. Mikään maantieteellinen tai kulttuurinen alue ei saa jyrätä muita alleen, vaan kielen täytyy olla tasapuolisesti kaikkien omaksuttavissa.

Sanaston täytyy olla tasapuolisesti koko maailman kattava. Sanaston viisi suurinta lähdettä ovat:

1. Itä-Aasian sanat (Kiina, Japana, Korea, Vietnam, jne.)
2. Etelä-Aasian sanat (Intia, Bangladesh, Thaimaa, Indonesia, Filippiinit, jne)
3. Länsimaiden sanat (Eurooppa, Amerikat, jne)
4. Lounais-Aasian ja Pohjois-Afrikan sanat (arabimaat, Turkki, Iran, Pakistan, jne)
5. Saharan eteläpuolisen Afrikan sanat

Maailman kielet ja maailmankielet

Alla on luettelo maailman 15:stä puhutuimmasta kielestä. Luettelo on järjestetty äidinkielisten puhujien mukaan suurimmasta alkaen.

Sijoitus	Kieli	Äidinkielenä	Vieraana kielenä	Pääasiallinen puhuma-alue
1	Yleiskiina	899 milj.	178 milj.	Itä-Aasia
2	Englanti	500 milj.	510 milj.	Eurooppa ja Pohjois-Amerikka
3	Espanja	500 milj.	70 milj.	Eurooppa ja Latinalainen Amerikka
4	Hindi-Urdu	438 milj.	214 milj.	Etelä-Aasia
5	Arabia	290 milj.	132 milj.	Lounais-Aasia ja Pohjois-Afrikka
6	Portugali	230 milj.	32 milj.	Eurooppa ja Amerikka
7	Bangla	226 milj.	19 milj.	Etelä-Aasia
8	Venäjä	160 milj.	115 milj.	Itä-Eurooppa ja Pohjois-Aasia
9	Pandžabi	146 milj.	1 milj.	Etelä-Aasia
10	Japani	130 milj.	1 milj.	Itä-Aasia
11	Saksa	95 milj.	15 milj.	Keski-Eurooppa
12	Hausa	85 milj.	65 milj.	Länsi-Afrikka
13	Ranska	80 milj.	192 milj.	Länsi-Eurooppa ja Afrikka
14	Telugu	80 milj.	12 milj.	Etelä-Aasia
15	Malaiji-indonesia	77 milj.	204 milj.	Kaakkois-Aasia

Tämän hetken tärkein kansainvälinen kieli on epäilemättä englanti. Toisaalta maailmassa on muitakin alueellisesti tärkeitä kansainvälisiä kieliä. Lisäksi Kiinan valtava väestö ja nopeasti kasvava talous on nostanut kiinan kielen asemaa erityisesti Aasiassa.

Luvuista näkee, että yleiskiina (mandariinikiina) on ylivoimaisesti puhutuin äidinkieli, ja englanti on yleisin vieras kieli. Kummankin yhteenlaskettu puhujamäärä yltää miljardiin. Kuitenkin heti perässä on kieliä, joiden puhujat lasketaan sadoissa miljoonissa. Kaikille yhteistä kieltä ei ole.

Pandunia on luotu ratkaisemaan yhteisen kielen puute. Pandunia on keinotekoinen maailmankieli, joka on huolella suunniteltu helpottamaan kansainvälistä viestintää kaikkialla maailmassa.

Pohjimmiltaan pandunia on maailman kahden tärkeimmän kielen, englannin ja yleiskiinan, sekoitus. Pandunian kieliopillinen rakenne myötäilee niitä monilta osin. Sen lisäksi pandunia lainaa sanoja monesta muusta kielestä, mukaan lukien espanja, hindi, urdu, arabia, portugali, bangla, venäjä, ranska, indonesia ja swahili.

Pandunia on paljon velkää näille suurille kansallisille ja kansainvälisille kielille, mutta niihin verrattuna pandunia on yksinkertainen, helppo ja todella yleismaailmallinen. Se on eräs yksinkertaisimmista koskaan puhutuista kielistä ja kaikkia muita kansainvälisempi. Se on niin yksinkertainen, että sen koko kieliopin voi kirjoittaa yhdelle sivulle.

Suhteellisen helppo

Kielet voidaan luokitella kahden tekijän mukaan:

- Kuinka monesta osasta yksittäiset sanat koostuvat?
- Kuinka selvästi sanan osat erottuvat toisistaan?

Ylempänä luetellut kielet voidaan jakaa näiden tekijöiden perusteella neljään kielityyppiin.

1. Analyyttinen kieli : Sanat koostuvat vähistä eroteltavista osista.
    - yleiskiina
2. Analyyttinen taivuttava kieli : Sanat koostuvat vähistä yhdistyneistä osista.
    - englanti
3. Agglutinoiva kieli : Sanat koostuvat monista eroteltavista osista.
    - japani, malaiji-indonesia, telugu
4. Synteettinen kieli : Sanat koostuvat monista yhteen sulautuneista osista.
    - espanja, portugali, ranska
    - saksa, venäjä
    - hindi-urdu, bangka, pandžabi
    - arabia, hausa

Yleensä kielissä on piirteitä useammasta kielityypistä. Esimerkiksi englannissa monikko voidaan muodostaa erittelemällä (esim. *many a cat*), liittämällä (esim. *cats* = cat + s) ja yhdistämällä (esim. *leaves* = leaf + s).

Pandunia kuuluu ensimmäiseen kielityyppiin. Se on analyyttinen kieli. Sen sanat koostuvat korkeintaan muutamasta osasta, jotka on helppo erottaa toisistaan. Se on hyvä piirre, koska tällainen kieli on helpompi oppia ja käyttää verrattuna kieliin, joissa on paljon pitkiä, taivutettuja sanoja.

Yhteyskieli

Pandunia on niin helppo, koska se on rakennettu luonnollisesti syntyneiden yhteyskielten, niin sanottujen pidžinien inspiroimana. Pidžin on kieli, jonka ihmiset luovat äkillisestä tarpeestä puhua toisen kielen puhujien kanssa. Tällaisessa tilanteessa ihmiset poimivat sanoja ympäriltään ja käyttävät niitä uudella, yksinkertaistetulla tavalla asiansa sanomiseksi. Pidžinin ainoa tavoite on viestintä, joten lähes aina pidžinin kieliopista jää pois lähdekielen “turhat” rakenteet, kuten sijamuodot, monikon taivutus, taivutetut aikamuodot, kieliopillinen suku, määräinen ja epämääräinen artikkeli, jne.

Kaikki pidžinit muistuttavat toisiaan kaikessa yksinkertaisuudessaan. Ne tavallaan edustavat vähäisintä inhimillistä kielioppia. Sellainen on ihanteellinen maailman yhteyskielelle!

Maailman tunnetuin kirjaimisto

Englantia kirjoitetaan latinalaisilla kirjaimilla. Myös monet muut kielet käyttävät latinalaisia aakkosia kaikilla mantereilla. Yleiskiinaa kirjoitetaan “kiinamerkeillä”, joka on niin monimutkainen, että jopa Kiinassa koululaiset opettelevat ensin äänteenmukaisen kirjoituksen latinalaisilla aakkosilla ja siirtyvät vasta sitten kiinamerkkeihin. Tämä kiinan kielen latinointi tunnetaan nimellä pīnyīn.

Nykytilanteessa on itsestään selvää, että uutta maailmankieltä kirjoitetaan latinalaisilla kirjaimilla.

Vain viisi vokaalia

Sekä englannissa että yleiskiinassa on paljon vokaaleita. Englannin kielessä on 14-20 vokaalia murteesta riippuen. Yleiskiinassa on 9 perusvokaalia, joiden ääntämys vaihtelee tavun mukaan. Nämä ovat suuria määriä verrattuna siihen, että maailmanlaajuisesti kielissä on keskimäärin vain 5-6 vokaalia.

Panduniassa on vain 5 vokaalia: a, e, i, o, u. Vokaalien osalta se on lähellä sellaisia kieliä kuin espanja, venäjä, swahili, japani ja indonesia, joissa on suhteellisen vähän vokaaleja.

Yleiset konsonantit

Pandunian konsonantisto on pienempi kuin englannissa ja yleiskiinassa. Suurin osa konsonantteja esittävistä kirjaimista äännetään samalla tavalla näissä kielissä. Erot koskevat enimmäkseen erilaisia suhuäänteitä. Alla oleva taulukko näyttää konsonanttien vastaavuudet panduniasta englantiin ja yleiskiinaan. Panduniasta puuttuvat äänteet ovat sulkujen sisällä.

	Pandunia	Englanti	Yleiskiina
Nasaalit	m n ng	m n ng	m n ng
Sulkuäänteet	p b t d k g	p b t d k g	p b t d k g
Likvidat	l r y v	l r y w	l r y w (yü)
Suhuäänteet	s z sh	s z sh zh	s z* sh (x)
Hankausäänteet	f h	f h (v th dh)	f h
Sulku+suhu	ch j	ch j	ch zh (c j q)

Äänteenmukainen oikeinkirjoitus

Englannin kielen oikeinkirjoitussäännöt ovat vanhoja ja ne ovat jääneet puhekielen kehityksestä pahasti jälkeen. Sen vuoksi englannin oikeinkirjoitus on yksi maailman epäsäännöllisimmistä.

Kiinan kielelle kehitettiin 1950-luvulla siirtokirjoitus latinalaisille aakkosille. Järjestelmän nimi on pīnyīn. Ikävä kyllä, sekään ei ole täysin säännöllinen siitä yksinkertaisesta syystä, että kiinan kielessä on enemmän äänteitä kuin mitä latinalaisissa aakkosissa on kirjaimia. Silti pīnyīn on huomattavasti säännöllisempi englannin oikeinkirjoitukseen verrattuna. Esimerkiksi englannin riimit *my, sigh, lie,* ja *rye* kirjoitettaisiin pīnyīnillä *mai, sai, lai, rai*.

Pandunian kirjoitus pystyy olemaan äänteenmukaista, koska panduniassa on vähemmän äänteitä (24) kuin latinalaisissa aakkosissa on kirjaimia (26). Pandunian aakkoset ovat:
a b ch d e f g h i j k l m n o p r s t u v sh y z

Panduniaa kirjoitetaan äänteenmukaisesti. Jokainen kirjain tarkoittaa yhtä äännettä ja jokainen äänne voidaan kirjoittaa vain yhdellä kirjaimella. Kaikki sanat siis luetaan niin kuin ne kirjoitetaan.

Säännöllinen painotus

Pīnyīnillä kirjoitettuna kiinan kielinen teksti on täynnään vokaalien päällä olevia korkomerkkejä, esim. “Wǒmen yě huì shuō zhōngguòhuá.” Niillä merkitään tavun sävelkorkoa eli toonia. Yleiskiinassa jokaisella tavulla on yksi neljästä sävelkorosta (tasainen, nouseva, koukkaava, ja laskeva) tai merkitsemätön neutraali sävelkorko.

Englannin kielessä sanoilla ei ole sävelkorkoa, mutta niillä on sanapaino. Se, mitä sanan tavua painotetaan, on epäsäännöllistä. Sanapainoa ei merkitä kirjoitetussa kielessä, joten esimerkiksi lausekkeessa “totally fantastic personnel”, mikään ei kerro että kunkin sanan painotus on eri tavulla. Jos painotus merkittäisiin, se saattaisi näyttää esimerkiksi tältä: “tótally fantástic personnél”. Painotus on erityisen tärkeää englannin kielessä, koska se vaikuttaa vokaalien ääntymiseen. Painottomat vokaalit yleensä latistuvat pelkäksi švaaksi, jonka foneettinen symboli on /ə/.

Sävelkoron oppiminen on vaikeaa niihin tottumattomille. Epäsäännöllisen sanapainon oppiminen on vaikeaa niille, jotka ovat tottuneet säännölliseen painotukseen. Kumpikaan piirre ei ole sen paremmin hyödyllinen kuin välttämätönkään maailmankielessä.

Panduniassa sanapaino on säännöllinen. Paino lankeaa viimeistä konsonanttia ennen olevalle tavulle. Näin: **mi vól lóga supér dúnia básha.** Tällä tavalla sanojen painottaminen on sekä helppoa että monipuolista.

Panduniassa ei ole sävelkorkoa tavuissa eikä edes kysymyslauseissa tarvitse käyttää *nousevaa intonaatiota*.

Sanojen helppo rakenne

Yleiskiinassa sanat voivat loppua joko vokaaliin tai yhteen seuraavista konsonanteista: -n, -ng, -r. Yleiskiinan puhujien on vaikea ääntää muita sanan lopussa olevia konsonantteja. Kantoninkiinassa ja eräissä muissa kiinan muodoissa sanan lopussa voi olla myös -k, -t tai -p.

Pandunian sanat päättyvät useimmiten vokaaliin, mutta sanan lopussa saa olla myös yksi konsonantti. Tämä on eräänlainen kompromissi kiinan yksinkertaisuuden ja englannin monimutkaisuuden välillä.

Maailmanlaajuinen sanasto

Pandunia lainaa sanoja englannista, kiinasta ja muista maailman kielistä. Luonnollisesti sanat yksinkertaistetaan pandunian kirjoitusjärjestelmään ja ääntämykseen sopiviksi, jotta kaikki voisivat puhua yhtä helposti.

Pandunian persoonapronominit ovat hyvä esimerkki sanojen kansainvälisyydestä.

- **mi** (minä) kuulostaa samalta kuin englannin “me”, espanjan “mí” ja monen muun indoeurooppalaisen kielen sana.
- **tu** (sinä) kuulostaa samalta kuin espanjan ja portugalin “tu” sekä hindin ja urdun “tū” (तू).
- **ye** kuulostaa samalta kuin hindi-urdun “ye” (यह) ja useiden bantukielten pronominit, mukaan lukien lingalan “yé”, swahilin “yeye” ja zulun “ye-”.
- Monikkomuodot muodostetaan samalla tavalla kuin yleiskiinassa eli lisäämällä loppuun **-men**: **mimen** (me), **tumen** (te) ja **damen** (he).

Suomi	Englanti	Pandunia	Kiina
minä	I	me	wǒ
sinä	you	tu	nǐ
hän	he/she	ho	tā
me	we	memen	wǒmen
te	you	tumen	nǐmen
he	they	homen	tāmen

Huom. Kolmannen persoonan pronomini **ho** viittaa kaikkiin sukupuoliin niin kuin lähteenä olevissa hindi-urdussa ja bantukielissä – sekä suomessa!

Persoonapronominien omistusmuodot noudattavan kiinan superhelppoa mallia. Lisää vain **di** perusmuotoon!

Suomi	Englanti	Pandunia	Kiina
minun	my	me di	wǒ de
sinun	your	tu di	nǐ de
hänen	his/her/its	ho di	tā de
meidän	our	memen di	wǒmen de
teidän	your	tumen di	nǐmen de
heidän	their	homen di	tāmen de

Helppo lauserakenne

Pandunian yleisin sanajärjestys on subjekti-predikaatti-objekti, joka on myös yleisin sanajärjestys englannissa ja kiinassa.

```
Englanti:  I love you, and you love me.
Pandunia:  me ama tu, tu ama me.
Kiina:     Wǒ ài nǐ, nǐ ài wǒ. (□□□□□□□□□)
```

Objektin voi siirtää lauseen alkun apuverbin **be** avulla.

```
Englanti:  The apples were eaten.
Pandunia:  aple be yam.
Kiina:     Píngguǒ bèi chī le. (□□□□□□□)
```

be on lainaa kiinan kielestä, mutta sen käyttö muistuttaa myös joitakin englannin olla-verbin “to be” käyttötapoja.

```
Englanti:  It can not be eaten.
Pandunia:  homen no pota bi yam.
Kiina:     Tā bù néng bèi chī. (□□□□□□□)
```

Kuten kiinassa, panduniassa ei tarvitse merkitä infiniittimuotoista verbiä, mikä tehdään englannissa artikkelilla “to”.

```
Englanti:  I invite him to drink coffee.
Pandunia:  me pleza ho yama kafe.
Kiina:     Wǒ qǐng tā hē kāfēi. (□□□□□□□□)
```

Panduniassa ja kiinassa sama substantiivimuoto käy sekä yksikössä että monikossa. Siis englannin kielen tapaista monikon päätettä (-s) ei ole. Molemmissa kielissä ei myöskään taivuteta verbejä persoona- eikä aikamuodoissa.

```
Englanti:  It is an apple.
Pandunia:  ho sa aple.
Kiina:     Tā shì píngguǒ. (□□□□□)

Englanti:  They are apples.
Pandunia:  homen sa aple.
Kiina:     Tāmen shì píngguǒ. (□□□□□□)
```

Pandunia - koko maailman kieli

Pandunian perussäännöt

1. *Kansainvälinen sanasto*

   Pandunia on tasapuolisesti yleismaailmallinen kieli. Panduniaan lainataan kansainvälisiä sanoja kaikkialta maailmasta. Ne sovitetaan pandunian äänteisiin ja kirjoitusjärjestelmään. Samaan asiaan liittyvistä sanoista yksi perussana omaksutaan panduniaan ja loput johdetaan säännön 10 mukaan.

2. *Sanojen kirjoittaminen ja ääntäminen*

   Panduniaa kirjoitetaan säännönmukaisesti. Kaikki sanat luetaan äänteenmukaisesti.

   Lue lisää.

3. *Painotus*

   Perussanoissa paino on viimeistä konsonanttia ennen olevalla tavulla, esim. *háu* (‘mukava’), *dúnia* (‘maailma’), *báshe* (‘kieli’), *amén* (‘aamen’).

   Yhdyssanoissa yhdysosat pitävät alkuperäisen painonsa siten, että pääpaino on edussanalla, esim. *trabáshe* (‘kääntää’), *dúnialìsme* (‘globalismi’), *bàshe skóla* (‘kielikoulu’).

4. *Sanaluokkien tunnukset*

   Pandunian sanat koostuvat vartalosta ja sanaluokkatunnuksesta. Sanaluokkatunnus on vokaalipääte, joka merkitsee sanan sanaluokan ilmiselvästi: adjektiivien pääte on *-i*, adverbien *-o*, verbien *-a* ja *-u*, ja substantiivien *-e* tai mikä tahansa muu kirjain.

   Tämä säännöllinen järjestelmä tekee pandunian lauserakenteesta selkeän ja mahdollistaa uusien sanojen johtamisen samasta vartalosta.

   Lue lisää.

5. Pronominit

   Personaapronominit ovat: *me* ‘minä’, *tu* ‘sinä’, *ho* ‘hän’, *memen* ‘me’, *tumen* ‘te’, *homen* ‘he’.

Niiden omistusmuodot ovat: *me di ~ mi* 'minun', *tu di ~ ti* 'sinun', *ho di ~ hi* 'hänen', *memen di* 'meidän', *tumen di* 'teidän', *homen di* 'heidän'.

Kysyvät pronominit ovat: *que* 'mikä', *qui jan* 'kuka', *que di ~ qui jan di* 'kenen'.

Lue lisää.

6. Substantiivit

Substantiivit ovat taipumattomia. Panduniassa ei ole yksikköä eikä monikkoa, sijamuotoja eikä kieliopillista sukua.

Lue lisää.

7. Lukusanat

Perusluvut ovat: 0 *siro*, 1 *un*, 2 *du*, 3 *tri*, 4 *for*, 5 *faif*, 6 *sixe*, 7 *seven*, 8 *eit*, 9 *nain*, 10 *ten*.
Kymmentä suuremmat: 11 *ten un*, 12 *ten du*, 13 *ten tri*, jne.
Kymmenet: 20 *du ten*, 30 *tri ten*, 40 *for ten*, jne.
Sadat: 100 *un hunde*, 200 *du hunde*, 300 *tri hunde*, jne.
Tuhannet: 1000 *un tauzen*, 2000 *du tauzen*, 3000 *tri tauzen*, jne.

Järjestysluvut saadaan asettamalla perusluku substantiivin jälkeen:
parte un – ensimmäinen osa, osa yksi
parte du – toinen osa, osa kaksi
parte tri – kolmas osa, osa kolme

Lue lisää.

8. Adjektiivit

Adjektiivin tunnus on *-i*. Ajektiivimääritteen paikka on yleensä ennen substantiivia.

rapi loge – nopea puhe

Lue lisää.

9. *Adverbit*

Adverbin tunnus on *-o*. Ne määrittelevät verbejä, adjektiiveja ja toisia adverbeja. Adverbimääritteen paikka on yleensä ennen määriteltyä sanaa.

vero rapi loge
'todella nopea puhe'
tu rapo loga. – Sinä nopeasti puhut.

Lue lisää.

10. Verbit

Verbeillä on kaksi päätettä, *-a* ja *-u*. Pääte *-a* merkitsee, että tekijä on välittömästi ennen verbiä. Pääte *-u* merkitsee, että tekemisen kohde on välittömästi ennen verbiä.

me yama aple.
'Minä syön omenaa.'
aple yamu.
'Omena syödään.'

Verbit eivät taivu persoona-, aika- taikka tapamuodoissa. Persoona ilmaistaan persoonapronominilla. Aika ilmaistaan apuverbeillä.

- *bi* ilmaisee meneillään olevaa toimintaa.
- *hav* ilmaisee tehtyä toimintaa, joka vaikuttaa kuluvaan hetkeen.
- *did* ilmaisee tehtyä toimintaa, joka ei enää vaikuta kuluvaan hetkeen.
- *vil* ilmaisee tulevaa toimintaa.

Lue lisää.

11. Sanajärjestys

Aktiivisen verbin objekti voi toimia seuraavan verbin subjektina. Tämä on ns. *saranarakenne*.

me pleza tu basha pandunia. – Minä pyydän sinua puhumaan panduniaa.

Pronominit voidaan jättää pois, kun ne ovat ilmiselviä tai muuten tarpeettomia.

me *pleza* tu *basha pandunia.* → *pleza basha pandunia.*
– Pyydän, puhu panduniaa.

12. Sanojen johtaminen

    Yhdyssanat muodostetaan asettamalla kaksi tai useampia perussanoja peräkkäin siten, että viimeinen sana on merkittävin.

    poste (‘posti’) + *kase* (‘laatikko’, ‘lipas’) = *poste kase* (‘postilaatikko’)

    Lue lisää.

2. Kirjoitus ja ääntäminen

Pandunia on äänteenmukainen kieli molempiin suuntiin:

1. Luetun sanan ääntämistapa on aina ilmiselvä.
2. Kuullun sanan kirjoitustapa on useimmiten ilmiselvä. (Osa vierassanoista saattaa muodostaa poikkeuksen.)

Latinalaiset aakkoset

Panduniaa kirjoitetaan tavallisilla latinalaisilla aakkosilla. Sen kirjoittamiseen ei käytetä mitään tarkemerkittyjä kirjaimia, jotka muutenkin vaihtelevat kielestä toiseen. Niinpä sitä voi kirjoittaa ja tulostaa kaikilla kirjoituskoneilla, tietokoneilla ja muilla älylaitteilla ilman mitään erikoisjärjestelyjä.

A B C D E F G H I J K L M N O P R S T U V X Y Z

Äänteet

Pandunialla on oma äänne- ja kirjoitusjärjestelmänsä, jotka muistuttavat paljolti mm. manner-Euroopan kielten vastaavia järjestelmiä.

Pandunian koko äänteistö esitetään ääntöpaikan ja -tavan mukaan jaoteltuna alla olevassa taulukossa.

	Huulet	Hammasvalli	Kitalaki	Kitapurje	Äänirako
Umpiäänteet	b p	t d	c j	k g	
Hankausäänteet	f	s z	x		h
Nenä-äänteet	m	n		ng	
Laideäänne		l			
Täryäänne		r			
Puolivokaalit	v		y		
Suppeat vokaalit	u		i		
Välivokaalit	o		e		
Väljät vokaalit		a			
	Takainen	**Keskinen**	**Etinen**		

Vokaalit

Panduniassa on viisi vokaalia. Niitä merkitään kirjaimilla A, E, I, O ja U. Ne äännetään kutakuinkin niin kuin suomen kielessä.

Eräät vokaalit esiintyvät usein peräkkäin – au, eu, ou, ai, ei, oi – ja ne äännetään diftongeina.

Konsonantit

Panduniassa on 21 konsonanttiäännettä. Seuraavassa luetellaan ne kaikki. Vain niiden konsonanttien ääntämiseestä kerrotaan tarkemmin, jotka äännetään eri tavalla kuin suomessa.

- **b** = [b]
- **c** = [tʃ]
  C äännetään kuten *tš* sanassa *tšekki*.
- **d** = [d]
- **f** = [f]

- **g** = [g]

- **h** = [h] ~ [x]
  H voi olla rahisevampi kuin suomen *h*.
- **j** = [dʒ]
  J äännetään kuten *dž* sanassa *maharadža* tai kuten *j* englannin sanassa *jack*.
- **k** = [k^h] ~ [k]
  K äännetään ponnekkaan henkäyksen saattelemana.
- **l** = [l]
- **m** = [m]
- **n** = [n] ~ [ŋ]
  N äännetään kielen kärki hammasvallia vasten paitsi yhtymissä *nk* ja *ng*, joissa se äännetään kielen tyvi kitapurjetta vasten kuten suomen sanoissa *lanka* ja *langat*. *Ng*-yhtymässä *g* voi jäädä ääntymättä vain sanan lopussa. Sana *pang* voidaan siis ääntää /paŋ/ tai /paŋg/.
- **p** = [p^h] ~ [p]
  P äännetään ponnekkaan henkäyksen saattelemana.
- **r** = [r] ~ [ɹ]
  R äännetään monitäryisenä kuten suomessa tai hankaavana kuten amerikanenglannissa. Ääntämistavan saa valita omien tottumustensa mukaan.
- **s** = [s]
  S on terävämpi kuin suomen *s*, jotta se erottuisi selvästi *sh*:sta.
- **t** = [t^h] ~ [t]
  T äännetään ponnekkaan henkäyksen saattelemana.
- **v** = [w] ~ [ʋ] ~ [v]
  V äännetään kuin suomen *v* tai kuin lyhyt *u*.
- **x** = [ʃ]
  X äännetään kuten *š* sanassa *šokki* tai kuten *sh* sanassa *shakki*. Esim. **maxim** äännetään /maʃim/.
- **y** = [j]
  Y äännetään kuten suomen *j*.
- **z** = [z] ~ [dz]
  Z on soinnillinen *s* eli se äännetään kuten *z* englannin sanassa *zoo*. Sitä ei tule ääntää *ts*:nä!

Sanojen rakenne

Pandunian sanat ovat rakenteeltaan suhteellisen yksinkertaisia. Tavussa voi olla enintään:

- yksi alkukonsonantti
- yksi jatkuva konsonantti (l tai r)
- yksi tai kaksi vokaalia, ja
- yksi seuraavista loppukonsonanteista: **m**, **n**, **ng**, **l**, **r**, **f**, **s**, **sh**, **h**.

Käytännössä raskaimpia pandunian sanoja ovat esim. **kristal** (kristalli) ja **simpli** (yksinkertainen).

Sanojen painotus

Paino on ennen viimeistä konsonanttia olevalla tavulla.

Esimerkkejä:

- **mau** /máu/, **hotel** /hotél/

- **bala** /bála/, **muzike** /muzíke/, **arabe** /arábe/

- **dunia** /dúnia/, **arabia** /arábia/

  dunia es mimen su mei planeta.
  /dúnia és mímen su méi planéta./

  mi vol logu komun baxe, da es pandunia.
  /mí vól lógu komún báʃe, dá és pandúnia./

Aakkoslajit

Panduniaa kirjoitetaan tavallisesti pelkillä pienaakkosilla. Suuraakkoosia tai isoja alkukirjaimia saa käyttää erisnimissä ja lauseen alussa, mutta oikeinkirjoituksessa ei vaadita sitä.

Isot alkukirjaimet ovat tarpeettomia kolmesta syystä.

1. Kirjoitus esittää puhetta. Puheessa ei ole mitään “isoja alkuäänteitä”.
2. Useimmissa maailman aakkostoissa ja kirjoitusjärjestelmissä käytetään vain yhtä kirjainlajia.
3. Pienaakkosten käyttö helpottaa asioita. Samat oikeinkirjoitussäännöt eivät ole kaikille tuttuja.

Huom! Isojen alkukirjainten käyttö ei ole väärin, sitä ei vaadita eikä siitä ole erityistä hyötyä.

Suuraakkosia käytetään kansainvälisissä lyhenteissä. Esimerkkejä: 10 Mb (des megobite), 100 Gb (hon gigobite), 2 mm (du milometre), 1 kJ (un kilojul).

Tavuttaminen

[-] Sanat voi jakaa tavuihin tavuviivalla. Tavuviiva asetetaan puhuttujen tavujen väliin. Esim. bin, ka-fe, yu-mor, pos-te.

Välimerkit

[.] Piste voi olla kaikenlaisten lauseiden lopussa, myös kysymyslauseen kun siinä on kysymyssana.

[?] Kysymyslauseen lopussa voi olla myös kysymysmerkki.

[!] Huutomerkillä ilmaistaan äänekkyyttä ja painokkuutta.

[…] Kolmea pistettä käytetään keskeneräisen lauseen lopussa tai ilmaisemaan epävarmuutta.

[:] Kaksoispiste aloittaa luettelon tai selityksen.

[,] Pilkku ilmaisee lyhyttä taukoa tai erottaa lueteltuja asioita.

Epämuodollisessa tekstissä voi käyttää hyömiöitä ja hymiömerkkejä tunnetilan ilmaisemiseen. Esimerkiksi **:)** ilmaisee iloa ja **:(** ilmaisee surua.

mi love tu :) – Minä rakastan sinua.
tu no love mi :(– Sinä et rakasta minua.

Pandunian sanaluokat

Johdanto

Tämä kielioppi käsittelee pandunian sanaluokkia ja sanajärjestystä. Se on tarkoitettu oppimisen tueksi, mutta parhaiten kielen oppii opettelemalla fraaseja ja keskusteluja.

Opittava on kieli on sitä vaikeampi mitä enemmän siinä on sellaisia piirteitä, jotka ovat kielen oppijalle vieraita. Oppijalle vaikeuksia aiheuttavat mm. epäsäännöllinen kirjoitus, taivutussijat, aikamuodot, toonit, substantiivin ja adjektiivin yhteistaivutus, kunnioitusmuodot, vokaaliharmonia ja kieliopillinen suku.

Pandunian oppiminen ei ole vaikeaa. Siinä ei ole ainoatakaan edellä luetelluista hankaluuksista, vaan sen sijaan sen kielioppi on helppo ja säännöllinen, sen sanasto on suhteellisen yksinkertainen, ja sitä kirjoitetaan äänteenmukaisesti.

Kielen perusrakenneyksiköistä

Kaikki tietävät ainakin kaksi kielen rakenteellista perusyksikköä, sanat ja virkkeet (joita myös lauseiksi kutsutaan kansankielessä). Kirjoitetussa kielessä sanat erotetaan tyhjillä sanaväleillä ja virkkeet päättyvät suureen välimerkkiin eli pisteeseen, kysymysmerkkiin tai huutomerkkiin. Kielioppia lukiessa on hyvä tietää myös muita kielen perusyksiköitä.

Kieliopin perusyksiköt järjestetään hierarkkisesti pienimmästä suurimpaan seuraavasti:

1. **Morfeemi** on kielen pienin eroteltavissa oleva yksikkö jolla on merkitys.
2. **Sana** koostuu yhdestä tai useammasta morfeemista, ja se on kielen pienin itsenäinen yksikkö.
3. **Lauseke** koostuu yhdestä tai useammasta sanasta.
4. **Lause** koostuu yhdestä tai useammasta lausekkeesta, ja se ilmaisee kokonaisen ajatuksen.
5. **Virke** koostuu yhdestä tai useammasta lauseesta.

Panduniassa morfeemien ainoa tehtävä on sanojen johto-opissa, jossa luodaan uusia sanoja uusille käsitteille. Sanoja luodaan eli johdetaan yhdistämällä monta morfeemia yhdeksi sanaksi. Esimerkiksi pandunian sana *demokratik* (‘kansanvaltainen, demokraattinen’) koostuu väliviivalla erotettavista morfeemeista seuraavasti:

```
dem   -   o   -   krat  - ik
kansa  YHDYSVOKAALI  valta  -nen
```
'kansanvaltainen'

Panduniassa morfeemeilla ei ole mitään vaikutusta lauserakenteeseen. Sanoja ei taivuteta esim. persoona-, aika-, sija- tai muissakaan muodoissa, vaan kaikki pandunian sanat ovat taipumattomia. Siksi pandunian lauseopin pienin yksikkö on sana.

Vertaa alla olevia lauseita panduniaksi, suomeksi ja englanniksi ja katso, mitä sanoille tapahtuu.

1. ***me ama ho.***
   engl. I love him.
   suom. *Minä rakasta-n hän-tä.*
2. ***ho ama me.***
   engl. *He love-s me.*
   suom. *Hän rakasta-a minu-a.*

Panduniassa sanat yksinkertaisesti vaihtavat paikkaa ja siinä kaikki! Mikään sana ei muutu, ainoastaan niiden järjestys vaihtuu. Sen sijaan englannissa sana *I* ('minä') muuttuu muotoon *me* ('minua') ja *he* ('hän') muuttuu muotoon *him* ('häntä'). Englannissa myös verbi taipuu muodosta *love* muotoon *loves*. Myös suomen kielisissä esimerkkilauseissa kaikki sanat taipuvat. (Taivutuspäätteet on erotettu sanavartalosta yhdysviivalla.) Suomi ja englanti ovat yleisesti ottaen **taivuttavia kieliä**, vaikka englannissa taivutuksia käytetään paljon vähemmän kuin suomessa.

Pandunia on **taivutukseton kieli**. Tässä suhteessa se muistuttaa eräitä Itä-Aasian kieliä, kuten kiina, vietnami ja thai, Länsi-Afrikan kieliä, kuten igbo ja joruba, ja eri kielten yhteentörmäyksessä syntyneitä ns. pidginkieliä, kuten Nigerian pidgin ja Haitin kreoli. Taivutuksettoman kielen etu on se, että kielenoppijan ei tarvitse pelätä väärien sanamuotojen käyttämistä. Riittää, kun osaa panna sanat oikeaan järjestykseen.

Sisältösanat ja suhdesanat

Sanaluokka on joukko sanoja, joilla on samanlaiset (taivutus)muodot ja joita käytetään lauseissa samalla tavalla. Sanaluokkien yläluokkia ovat sisältösanat ja suhdesanat.

Sisältösanoilla on omaa merkityssisältöä. Niiden tehtävä on viitata kielen ulkopuolisiin asioihin, joista puhutaan. Esimerkiksi *hevonen* ja *juosta* ovat sisältösanoja. Sisältösanoissa on suurin osa lauseen sisältämästä tiedosta.

Suhdesanoilla on kielessä lähinnä kieliopillinen tai keskustelun kulkuun liittyvä tehtävä. Niillä ilmaistaan sanojen välisiä suhteita, ja ne ylläpitävät lauseiden rakennetta. Ne eivät viittaa mihinkään tiettyyn asiaan kielen ulkopuolisessa maailmassa, vaan ne saavat merkityksensä aina suhteessa omaan käyttötilanteeseensa. Esimerkiksi sanat *me* ja *että* ovat suhdesanoja. Sana *me* voi tarkoittaa ketä tahansa, ja sen merkitys ilmenee vain käyttötilanteessa. Sanalla *että* on vain kieliopillinen tehtävä, mutta se ei nimeä mitään tosimaailman asiaa.

Sanaluokat

Suhdesanat voidaan jakaa seuraaviin sanaluokkiin:

1. Pronominit: puhujaan, puhuteltavaan ja muihin henkilöihin ja asioihin viittaavat sanat.
2. Prepositiot: sanat, jotka yhdistävät lauseessa kerrotut asiat ja tapahtumat ympäristön olosuhteisiin, kuten aikaan ja paikkaan.
3. Konjunktiot: lauseita ja lausekkeita yhdistävät sanat.

Sisältösanat voidaan jakaa seuraaviin sanaluokkiin:

1. Substantiivit: esineitä, asioita, paikkoja ja henkilöitä nimeävät sanat.
2. Verbit: toimintaa, tekemistä ja olemista ilmaisevat sanat.
3. Määritteet:
   - Ajektiivit: substantiivien laatua ilmaisevat sanat.
   - Adverbit: verbien tapaa ilmaisevat sanat.
4. Lukusanat: lukua ja määrää ilmaisevat sanat.

Panduniassa sisältösanojen sanaluokka vaihtelee lauseyhteyden mukaan. Sisältösanat eivät siis kuulu pysyvästi vain yhteen sanaluokkaan. Esimerkiksi sana **love** ('rakkaus, rakastaa') voi toimia verbinä, substantiivina tai määritteenä sen mukaan, mikä on sen paikka lauseessa.

mi *love* tu. – Minä **rakastan** sinua. (verbi)
tu fikre mi's *love.* – Sinä ajattelet minun **rakkauttani**. (substantiivi)
mi kitab un *love* letre. – Minä kirjoitan **rakkaus**kirjettä. (adjektiivi)

Sanavartalot ja päätteet

Pandunian kielioppi on järjestelmällinen, säännöllinen ja myös joustava. Sen rakenteen perustana on sanaluokkapäätteet, jotka liitetään sanavartaloon.

Kantasana on pandunian sanojen perusta. Se on päätteetön sanavartalo, jolla on ylimalkainen merkitys. Kantasana auttaa tunnistamaan merkitykseltään yhteen kuuluvia pandunian sanoja, ja päättelemään vielä tuntemattomien sanojen merkityksiä. Esimerkiksi kantasana *kitab-* liittyy kirjoittamisen ja *bon-* liittyy hyvyyden käsitteeseen. Kantasanoja ei voi useinkaan käyttää sellaisenaan, vaan ne tarvitsevat sanaluokkapäätteitä tullakseen kokonaisiksi sanoiksi.

Sanaluokkapäätteitä on viisi.

- *-e* on esinettä tai asiaa ilmaisevan substantiivin tunnus. (Osa substantiiveista, varsinkin erisnimet, voivat päättyä myös eri kirjaimeen.)
- *-i* on laatua ilmaisevan adjektiivin tunnus.
- *-o* on aikaa, paikkaa ja tapaa ilmaisevan adverbin tunnus.
- Verbeillä on kaksi tunnusta, jotka valitaan lauseenosien järjestyksen mukaan.
  - *-a* on tekijäjohtoisen verbin tunnus.
  - *-u* on kohdejohtoisen verbin tunnus.

Päätteitä käyttämällä kantasanoista *bon-* ja *kitab-* voidaan helposti johtaa eri sanaluokkien sanoja.

- Pääte *-e* tekee kantasanasta asian. Esim. sanan *bone* merkitys on 'hyvä asia', ja *kitabe* on 'kirjoitus'.
- Pääte *-i* tekee kantasanasta laadun kuvauksen. Esim. *boni kitabe* merkitsee 'hyvä kirjoitus'.
- Pääte *-o* tekee kantasanasta ajan, paikan tai tavan kuvauksen. Esim. *bono kitabi* merkitsee 'hyvin kirjoitettu'.
- Pääte *-a* tekee kantasanasta tekijäjohtoisen toiminnan, jolla on kohde. Esim. *me bona kitabe* merkitsee 'minä parannan (t. hyvennän) kirjoitusta'.
- Pääte *-u* tekee kantasanasta kohdejohtoisen toiminnan, jonka huomion kohteena on, kelle tai mille asia tapahtuu, eikä se, kuka sen tekee. Esim. *kitabe bonu* merkitsee 'kirjoitus parantuu'.

Vokaalipääte yksinkertaisesti vaihtetaan toiseen. Kaikkia päätteitä voi ainakin periaatteessa soveltaa kaikkiin sanajuuriin. Seuraavana on muutamia esimerkkejä erilaisista juurikäsitteistä.

- kouriintuntuva toiminta
  - *kitabe* 'kirjoitus' (substantiivi)
  - *kitabi* 'kirjallinen, kirjoitettu' (adjektiivi)
  - *kitabo* 'kirjallisesti, kirjoittaen' (adverbi)
  - *kitaba* 'kirjoittaa' (tekijäjohtoinen verbi)
  - *kitabu* 'tulla kirjoitetuksi' (kohdejohtoinen verbi)
- käsitteellinen toiminta
  - *fikre* 'ajatus' (substantiivi)
  - *fikri* 'ajatuksellinen, ajateltu' (adjektiivi)
  - *fikro* 'ajatellen' (adverbi)
  - *fikra* 'ajatella' (tekijäjohtoinen verbi)
  - *fikru* 'tulla ajatelluksi' (kohdejohtoinen verbi)
- kuvaus
  - *longe* 'pituus' (substantiivi)
  - *longi* 'pitkä' (adjektiivi)
  - *longo* 'pitkästi' (adverbi)
  - *longa* 'pidentää, tehdä pitkäksi' (tekijäjohtoinen verbi)
  - *longu* 'pidentyä, tulla pitkäksi' (kohdejohtoinen verbi)
- tunne
  - *suke* 'ilo, mielihyvä' (substantiivi)
  - *suki* 'iloinen' (adjektiivi)
  - *suko* 'iloisesti, mielihyvin' (adverbi)
  - *suka* 'miellyttää' (tekijäjohtoinen verbi)
  - *suku* 'olla mieltynyt, tykätä' (kohdejohtoinen verbi)
- väline
  - *hamar* 'vasara' (substantiivi)
  - *hamari* 'vasaramainen' (adjektiivi)
  - *hamaro* 'vasaroiden, vasaralla'
  - *hamara* 'vasaroida' (tekijäjohtoinen verbi)
  - *hamaru* 'tulla vasaroiduksi' (kohdejohtoinen verbi)

Ilmiselvä lauserakenne

Pandunian lauserakenne on ilmiselvä sanaluokkien vokaalitunnusten ansiosta. Lukija näkee lauseen rakenteen päätteistä, vaikka hän ei edes tietäisi sanojen merkitystä. Katso esimerkiksi seuraavaa lausetta, jonka sanavartalot on piilotettu ja vain vokaalipäätteet on jätetty näkyviin.

```
▒▒▒e ▒▒▒▒▒a ▒▒▒▒i ▒▒▒▒e.
```

Muissa kielissä yleensä pelkkien loppuvokaalien perusteella ei voi tietää mitään, mutta panduniassa ne paljastavat koko lauseen rakenteen. Ensiksi, lauseen sanojen sanaluokat tiedetään loppuvokaaleista. Ensimmäinen sana on substantiivi, koska se päättyy *e*:hen, toinen sana on verbi, koska se päättyy *a*:han, ja kaksi viimeistä sanaa ovat adjektiivi ja substantiivi päätteinään *-i* ja *-e*. Toiseksi, lauseenjäsenet voidaan päätellä sanaluokkien perusteella. Lauseessa on subjekti, joka on ensimmäinen substantiivi, predikaatti, joka on verbi, ja objekti, joka sisältää adjektiivista ja substantiivista koostuvan substantiivilausekkeen. Lauseen sanajärjestys on siis subjekti–verbi–objekti.

```
     ▒▒▒▒e        ▒▒▒▒▒a      ▒▒▒▒i        ▒▒▒▒e.
       │            │           │            │
       └────────────┘           └────────────┘
┌──────────────┐ ┌──────────┐ ┌────────────┐ ┌──────────────┐
│ substantiivi│ │ A-verbi │ │adjektiivi│ │ substantiivi│
└──────────────┘ └──────────┘ └────────────┘ └──────────────┘
       │            │                │            │
       └────────────┘                └────────────┘
┌────────────┐   ┌────────────┐      ┌────────────┐
│ subjekti │   │predikaatti│      │  objekti  │
└────────────┘   └────────────┘      └────────────┘
```

Vokaalipäätteet muodostavat lauseen kieliopillisen rakenteen, ja lauseen merkitys perustuu sanavartaloihin. Sanavartalo on sana ilman päätettä, kuten *bach-* 'lapsi', *kitab-* 'kirjoitus', *long-* 'pitkä' ja *letr-* 'kirje'. Sanavartalo ja sanaluokkapääte muodostavat yhdessä kokonaisen sanan, like *bache* 'lapsi' (substantiivi) ja *kitaba* 'kirjoittaa' (verbi). Merkitykselliset vartalot ja rakenteelliset päätteet muodostavat yhdessä kokonaisen lauseen, jolla on määrätty merkitys.

```
▒▒▒▒e   ▒▒▒▒▒a    ▒▒▒▒i ▒▒▒▒e.
bache   kitaba    longi letre.
'Lapsi kirjoittaa pitkän kirjeen.'
```

Vapaa sanajärjestys

Pandunian sanajärjestys on vapaa joustavan kieliopillisen rakenteen ansiosta.

Panduniassa lauseen pääjäsenet eli subjekti, verbi ja objekti voidaan panna mihin tahansa järjestykseen. Se on hyvä asia, koska sillä tavalla pandunia voi muistuttaa eri kieliä, joissa on eri sanajärjestys. Subject–verbi–objekti-järjestys on maailman yleisin puhujien määrän perusteella, mutta subjekti–objekti–verbi-järjestys kielten määrän perusteella. Seuraavissa taulukoissa on esimerkkejä eri sanajärjestyksistä eri kielissä – ja siitä miten joustava sanajärjestys on panduniassa!

Kieli	Subjekti	Verbi	Objekti
Englanti:	*The child*	*writes*	*a letter*
Ranska:	*L'enfant*	*écrit*	*une lettre.*
Espanja:	*El niño*	*escribe*	*una carta.*
Saksa:	*Das Kind*	*schreibt*	*einen Brief.*
Kiina:	*Háizi*	*xiě*	*xìn.*
Malaiji	*Anak*	*menulis*	*surat.*
Suomi	*Lapsi*	*kirjoittaa*	*kirjeen.*
Pandunia:	***bache***	***kitaba***	***letre.***

Kieli	Subjekti	Objekti	Verbi
Turkki:	*Çocuk*	*mektubu*	*yazar.*
Hindi:	*bacca*	*patr*	*likhata hai.*
Japani:	*kodomo wa*	*tegami o*	*kakimasu.*
Suomi:	*Lapsi*	*kirjeen*	*kirjoittaa.*
Pandunia:	***bache***	***letre***	***kitabu.***

Kieli	Verbi	Subjekti	Objekti
Arabia:	*yaktab*	*al-tifl*	*risālatan*
Tagalog:	*Nagsusulat*	*ang bata*	*ng liham.*
Suomi:	*Kirjoittaa*	*lapsi*	*kirjeen.*
Pandunia:	***kitabu***	***bache***	***letre.***

Useimmissa kielissä on vain yksi normaali sanajärjestys, ja monissa vain yksi järjestys on ylipäänsä mahdollinen. Esimerkiksi englannissa ei ikinä voi sanoa subjekti–objekti–verbi-sanajärjestyksellä *the child the letter writes*, vaan se on yksiselitteisesti väärin. Suomen kielessä eri sanajärjestykset ovat mahdollisia objektin monimutkaisen taivutuksen ansiosta (esim. *kirje* : *kirje-ttä*, *käsi* : *kät-tä*, *jalka* : *jalka-a*). Panduniassa sen sijaan taivutetaan verbiä.

Pandunian sanajärjestys on muutenkin vapaa keskimääräistä vapaampi. Esimerkiksi adjektiivi voi olla substantiivin edellä tai jäljessä. Panduniassa voi sanoa yhtä hyvin *bache suki* tai *suki bache*, kun halutaan sanoa 'iloinen lapsi'. Muissa kielissä yleensä vain toinen järjestys on normaali tai edes mahdollinen. Suomessa ja englannissa adjektiivi tulee ensin: *iloinen lapsi*, **a happy child. *Espanjassa järjestys on päinvastainen:* un niño feliz*. Pandunia sallii molemmat.

Pandunia mahdollistaa jopa samanvartaloiste prepositiot ja postpositiot. Kielen joustavuus on vertaansa vailla!

5. Substantiivit

Taipumattomia

Asiansanat nimeävät esineitä ja asioita. Panduniassa niihin ei sisälly lukumäärä, joten erillisiä yksikkö- ja monikkomuotoja ei ole.

haus – talo tai taloja
mez – pöytä tai pöytiä
korse – tuoli tai tuoleja
sui – vesi, vettä

Usein lukumäärä tiedetään, koska se on aikaisemmin mainittu samassa asiayhteydessä tai koska se on yleisessä tiedossa. Esimerkiksi sanalla **sol** tarkoittaa yleensä aurinkokuntamme ainoaa aurinkoa ja sanalla **lun** maapallon ainoaa kuuta.

Luku

Substantiiveilla on sama muoto yksikössä ja monikossa.

Substantiivin toistaminen on helppo tapa ilmaista monikkoa.

haus haus – taloja ja taloja, monenlaisia taloja
buk buk = kirjoja ja kirjoja, monenlaisia kirjoja

Suku

Pandunian sanoilla ei ole minkäänlaista kieliopillista sukua tai luokkaa, kuten maskuliinia, feminiiniä tai neutria.

Yhdyssanat

Kaksi tai useampia sanoja voidaan liittää yhdyssanaksi.

Yhdyssanan viimeinen sana on edusosa eli yhdyssanan merkittävin osa. Sitä ennen tulevat sanat toimivat määriteosana eli ne ainoastaan muokkaavat pääsanan merkitystä.

sol fote – auringon valo
lun fote – kuun valo
lune sek – kuukivi

7. Määritteet

Määrite on sana, joka muokkaa tai tarkentaa toisen sanan merkitystä, esim. hyvä, huono, nopea.

Substantiivin määrite

Adjektiivi eli laatusana on sana, joka muokkaa substantiivin merkitystä. Panduniassa adjektiivit ovat yleensä pääsanaa ennen.

novi gar – uusi auto
rapi gar – nopea auto
dayi mez = iso pöytä
boni korse = hyvä tuoli

Adjektiivi voi olla myös substantiivin jälkeen. Monesti tällainen rakenne on luettavissa kokonaisena virkkeenä, jossa ei ole käytetty olla-verbiä.

ho – novi. ~ ho sa novi. – Se on uusi.
gar – novi. ~ gar sa novi. – Auto on uusi.
bagre – rapi. ~ bagre sa rapi. – Tiikeri on nopea.

Luonnollisesti laatusanoja voi olla substantiivin kummallakin puolella.

novi gar – rapi. ~ novi gar sa rapi. = Uusi auto on nopea.

Määritteen määrite

Partikkelia *li* käytetään myös kun määrite määrittää toista määritettä.

un dai li *gud buk – isosti* hyvä kirja
bala li *lovente jen – voimakkaasti* rakastavat ihmiset

Asteen määritteet Asteen määritteet kertovat laadun voimakkuudesta.

multo – paljon, sangen, hyvin
baso – tarpeeksi, kyllin
max – enemmän
min – vähemmän

Asteen määritteet tulevat ennen määrittelemäänsä sanaa.

dayi man – iso mies
multo dayi man – hyvin iso mies
baso dayi man – tarpeeksi iso mies

Asteen määrite muodostaa *yhdysadverbin* toisen määritteen kanssa. Sillä voi määrittää verbiä tai kokonaista lausetta. Yhdysadverbi pannaan määrittelemänsä verbin edelle.

ver much – hyvin paljon
mi ver much *van logu.* – Minä *todella paljon* haluan puhua.
mi van ver much *logu.* – Minä haluan *todella paljon* puhua.

Yhdysadverbin voi myös panna lauseen loppuun, jolloin se määrittää lausetta kokonaisuutena.

mi van logu ver much. – Haluan puhua todella paljon.
sual tu sona bas gud*?* – Nukuitko tarpeeksi hyvin?

Vertailu

Sekä adjektiiveja että adverbeja voi verrata.

max ‘enemmän, -mpi’
maxim ‘eniten’
min ‘vähemmän’
minim ‘vähiten’
sim ‘yhtä’

Apusana *ka* suhteuttaa vertailevan adverbin vertailtavaan asiaan.

aple sa max boni ka oranje. – Omenat ovat parempia kuin appelsiinit.
oranje sa min boni ka aple. – Appelsiinit ovat vähemmän hyviä kuin omenat.

Adjektiivin pääte

Adjektiivin tunnus on *-i*. Tätä päätettä käytetään aina, kun adjektiivi on johdettu verbiä tai substantiivia tarkoittavasta sanavartalosta. Esim. *logi* 'puhuttu', *suki* 'tyytyväinen', *kitabi* 'kirjallinen'.

Adverbit

Adjektiivin määritteenä

Määrite voi määritellä myös toista määritettä. Esimerkiksi **day** (suuri) ja **lil** (pieni) voivat toimia adverbeina.

day ren = iso henkilö
lil ren = pieni henkilö
sundari ren = kaunis henkilö

dayo sundari ren = suuresti (eli hyvin) kaunis henkilö
lilo sundari ren = pienesti (eli vähän) kaunis henkilö

Kun halutaan käyttää kahta määritettä erikseen, niiden väliin ei tarvitse panna sanaa **e** (ja).

lili sundari ren = pieni, kaunis henkilö

Verbin määritteenä

Adverbi määrittää teonsanaa, adjektiivia tai toista adverbia.

Tavan adverbi on verbin edellä.

tu *rapo* loga. – Sinä *nopeasti* puhut.
homen *bono* kitaba. – He *hyvin* kirjoittavat.

Vertailu

Adverbeja vertaillaan samalla tavalla kuin adjektiiveja.

- **max** : enemmän, -mpi
- **maxim** : eniten
- **min** : vähemmän
- **minim** : vähiten
- **par** : yhtä

Pikkusana **ka** suhteuttaa vertailevan adverbin vertailtavaan asiaan.

tu loga par bono ka me. = Sinä puhut yhtä hyvin kuin minä.

Adverbin pääte

Adverbin pääte on **-o**.

Päätettä ei käytetä eräissä yleisimmistä adverbeista, kuten **max** 'enemmän' ja **par** 'yhtä'.

6. Lukusanat

Perusluvut

Ykköset	10 ja yli	20 ja yli	30 ja yli
0 siro	10 (un) ten	20 du ten	30 tri ten
1 un	11 ten un	21 du ten un	31 tri ten un
2 du	12 ten du	22 du ten du	32 tri ten du
3 tri	13 ten tri	23 du ten tri	33 tri ten tri
4 for	14 ten for	24 du ten for	34 tri ten for
5 faif	15 ten faif	25 du ten faif	35 tri ten faif
6 sixe	16 ten sixe	26 du ten sixe	36 tri ten sixe
7 seven	17 ten seven	27 du ten seven	37 tri ten seven

Ykköset	10 ja yli	20 ja yli	30 ja yli
8 eite	18 ten eite	28 du ten eite	38 tri ten eite
9 nain	19 ten nain	29 du ten nain	39 tri ten nain

Ykköset	Kymmenet	Sadat	Tuhannet
1 un	10 (un) ten	100 un hunde	1000 un tauzen
2 du	20 du ten	200 du hunde	2000 du tauzen
3 tri	30 tri ten	300 tri hunde	3000 tri tauzen
4 for	40 for ten	400 for hunde	4000 for tauzen
5 faif	50 faif ten	500 faif hunde	5000 faif tauzen
6 sixe	60 sixe ten	600 sixe hunde	6000 sixe tauzen
7 seven	70 seven ten	700 seven hunde	7000 seven tauzen
8 eite	80 eite ten	800 eite hunde	8000 eite tauzen
9 nain	90 nain ten	900 nain hunde	9000 nain tauzen

Suuremmat luvut muodostetaan samalla logiikalla kuin edellä.

10’000 un ten tauzen
100’000 un hunde tauzen
1’000’000 un milion
10’000’000 un ten milion
100’000’000 un hunde milion
1’000’000’000 un tauzen milion

999:tä suuremmat luvut käyttävät kansainvälisen SI-järjestelmän sanastoa.

Liite	Tunnus	Potenssina	Desimaalilukuna
deka	da	10^1	10
heto	h	10^2	100
kilo	k	10^3	1’000
mega	M	10^6	1’000’000
giga	G	10^9	1’000’000’000
tera	T	10^{12}	1’000’000’000’000
peta	P	10^{15}	1’000’000’000’000’000
exa	E	10^{18}	1’000’000’000’000’000’000
zeta	Z	10^{21}	1’000’000’000’000’000’000’000
yota	Y	10^{24}	1’000’000’000’000’000’000’000’000

Lukumäärä ennen substantiivia

Määrää ilmoittava lukusana tulee ennen laatusanaa ja asiansanaa.

un sing = yksi tähti
du sing = kaksi tähteä
tri sing = kolme tähteä
kam sing = vähän tähtiä
meni sing = paljon tähtiä

un dai kursi = yksi iso tuoli
du dai kursi = kaksi isoa tuolia
tri gud kursi = kolme hyvää tuolia

Järjestysluvut ovat tavallisia lukusanoja, jotka vain asetetaan substantiivin perään.

Järjestysluvut

Järjestysluvut muodostetaan laittamalla lukusana substantiivin perään.

parte un – Ensimmäinen osa. **parte du** – Toinen osa. **parte tri** – Kolmas osa.

Murtoluvut

Murtolukujen muodostamiseen on kaksi tapaa. Kummassakin tavassa käytetään sanaa **parte** ('osa').

Lyhyessä tavassa käytetään järjestyslukuja.

un parte du – puolikas (½)
un parte for – yksi neljännes (¼)
tri parte for – kolme neljännestä (¾)
un parte hunde – yksi sadannes, yksi prosentti (1%)
un parte tauzen – yksi tuhannes, yksi promille (1‰)

Pidemmässä tavassa käytetään kaavaa **X of Y parte** ('X Y:n osaa').

Murtoluvut liitetään pääsanaan partikkelilla **of**.

un parte du of haur – puoli tuntia
faif ten parte hunde of jen – viisikymmentä prosenttia ihmisistä
du parte tri of keke – kaksi kolmasosaa kakusta

Aika ja päivämäärä

Viikonpäivät Viikonpäivät nimetään kansainvälisellä ja historiallisella tavalla planeettojen mukaan, ja ne loppuvat sanaan **dei** 'vuorokausi'.

1. **lunadei** – maanantai
2. **marisdei** – tiistai
3. **merkurdei** – keskiviikko
4. **mushindei** – torstai
5. **zukradei** – perjantai
6. **shanidei** – lauantai
7. **soldei** – sunnuntai

Kuukaudet Kuukausien nimet muodostetaan samalla tavalla kuin viikonpäivien nimet, mutta tällä kertaa käytetään apuna sanaa **mes** ('kuukausi').

1. **mes un** – tammikuu
2. **mes du** – helmikuu
3. **mes tri** – maaliskuu
4. **mes for** – huhtikuu
5. **mes faif** – toukokuu
6. **mes sixe** – kesäkuu
7. **mes seven** – heinäkuu
8. **mes eite** – elokuu
9. **mes nain** – syyskuu
10. **mes ten** – lokakuu
11. **mes ten un** – marraskuu
12. **mes ten du** – joulukuu

Kellonaika

Kellonaika ilmaistaan kaavalla **haur H e M**, jossa H tarkoittaa tunteja ja M minuutteja. Panduniassa käytetään aina tätä suoraviivaista kaavaa ilman mitään *yli*- ja *vailla*-rakenteita.

haur tri – kello kolme
haur tri e siro – tasan kello kolme
haur tri e faif – kolme nolla viisi – eli viisi yli kolme
haur tri e ten – kolme kymmenen – eli kymmenen yli kolme
haur tri e ten faif – kolme viisitoista – eli vartin yli kolme
haur tri e tri ten – kolme kolmekymmentä – eli puoli neljä
haur tri e for ten faif – kolme neljäkymmentäviisi – eli varttia vailla neljä
haur tri e faif ten – kolme viisikymmentä – eli kymmentä vailla neljä
haur tri e faif ten faif – kolme viisikymmentä viisi – eli viittä vailla neljä

24 tunnin kello Panduniassa aika ilmaistaan tavallisesti 24:n tunnin kellon mukaan.

01:00 = **haur un** – kello yksi
01:15 = **haur un e ten faif** – kello yksi viisitoista
01:30 = **haur un e tri ten** – kello yksi kolmekymmentä
13:00 = **haur ten tri** – kello kolmetoista
13:15 = **haur ten tri e ten faif** – kello kolmetoista viisitoista
13:30 = **haur ten tri e tri ten** – kello kolmetoista kolmekymmentä

12 tunnin kello 12 tunnin kellossa vuorokausi jaetaan kahteen 12 tunnin jaksoon. Toinen jaksoista kestää keskiyöstä keskipäivään ja toinen keskipäivästä keskiyöhön. Keskipäivää ennen olevat kellonajat saavat jälkeensä tarkenteen *AM* (äännetään *aa-em*), joka tulee ilmauksesta **ante mide dei** 'ennen keskipäivää'. Keskipäivän jälkeen olevat kellonajat saavat jälkeensä tarkenteen *PM* (äännetään *pee-em*), joka tulee ilmauksesta **pos mide dei** 'keskipäivän jälkeen'.

Ennen keskipäivää sanotaan:

🕐 = **haur un AM** – kello yksi yöllä
🕒 = **haur un e tri ten AM** – kello yksi kolmekymmentä yöllä
🕔 = **haur faif AM** – kello viisi aamulla
🕙 = **haur ten AM** – kello kymmenen aamulla

Keskipäivän jälkeen sanotaan:

🕐 = **haur un PM** – kello yksi päivällä
🕒 = **haur un e tri ten PM** – kello yksi kolmekymmentä päivällä
🕔 = **haur faif PM** – kello viisi illalla
🕙 = **haur ten PM** – kello kymmenen illalla

Pronominit

Persoonapronominit

Yksikkö	Monikko
me	**memen**
minä	me
tu	**tumen**
sinä	te
ho	**homen**
hän	he

Persoonapronominien omistusmuodot muodostetaan partikkelilla **di**.

Yksikkö	Monikko
me di	**memen di**
minun	meidän
tu di	**tumen di**
sinun	teidän
ho di	**homen di**
hänen	heidän

Persoonapronominit korvaavat kokonaisia lausekkeita.

un yun man sta haus. *hi* lete un buk. – *Yksi nuori mies on kotona. Hän lukee kirjaa.*

Refleksiivipronomini

se – itse

Refleksiivipronominia **se** käytetään sellaisenaan kaikissa persoonissa.

me viza se. – Minä näen itseni.
ho viza se. – Hän näkee itsensä.
memen viza se. – Me näemme itsemme.

Sen omistusmuoto on **si** 'oma'.

ho viza si face a mirer. – Hän näkee kasvonsa peilissä.

Sana **alale** viittaa tekijöihin vastavuoroisesti.

alale – toinen toistaan ~ toisiaan

tu e me viza alale. – Sinä ja minä näemme toisemme.
memen viza alale. – Me näemme toisemme.

Osoittava pronomini

Osoittava pronomini on:

yi – tämä, nämä
vi – tuo, nuo

Pronomini **yi** osoittaa puhujan lähellä oleviin asioihin, ja pronomini **vi** osoittaa puhujasta kaukana oleviin asioihin.

tu vola vi buk, he? – Haluatko sinä tuon kirjan?
no, me vola yi buk, no vi. – Minä haluan tämän kirjan, en tuota.

Panduniassa osoittavat pronomiinit toimivat subjekteina ja objekteina samalla tavalla kuin substantiivit.

yi sa boni. – Tämä on hyvä.
vi sa dusi. – Tuo on huono.
tu vola yi, he? – Haluatko sinä tämän?
no, me vola vi. – Ei, minä haluan tuon.

Kysymyspronominit

Kaikkien pandunian kysymyssanojen alussa on kirjaimet **qu-**..

que – mikä
qui jan – kuka

Kysymyssana sijoittuu lauseessa kysyttävän asian paikalle. Sitä ei siis sijoiteta lauseen alkuun toisin kuin yleensä suomen kielessä.

```
que  sa   ho?
mikä olla se
```
'Mikä se on?'

que sa ho? – Mikä se on?
que jan sa ho? – Kuka hän on?
tu vola que? – Mitä sinä haluat?
que sa a mez? – Mitä on pöydällä?
que sa a entre da haus? – Kuka on talossa?

Omistusta kysyvä pronomini rakennetaan samalla tavalla kuin muutkin omistuspronominit.

que di ~ que jan di – kenen

que di haus sa ho? – Kenen talo tuo on?

Adjektiivit voi saattaa kyseenalaisiksi sanalla **quo**.

quo novi? – Kuinka uusi?
quo kosti? – Minkä hintainen? Kuinka kallis?
quo multi? – Kuinka monta?
quo kam? – Kuinka vähän?
quo dayi? – Kuinka iso?
quo leti? – Kuinka pieni?

tu hava quo multi mau? – Montako kissaa sinulla on?

Verbit

Yleistä

Verbi tarkoittaa tekemistä tai tapahtumista, esim. syödä, puhua, katsoa, ajatella. Verbit ovat taipumattomia panduniassa. Sellaiset seikat kuin persoona, aika- ja tapamuoto ilmaistaan verbistä irrallaan olevilla sanoilla eikä taivuttamalla verbiä niin kuin suomen kielessä.

Persoona ja luku

Verbin subjekti ilmaisee sen persoonan ja luvun. Esimerkiksi, verbi *sa* ('olla') on samassa muodossa kaikissa persoonissa.

me sa doste. – Minä olen ystävä.
tu sa doste. – Sinä olet ystävä.
ho sa doste. – Hän on ystävä.
memen sa doste. – Me olemme ystäviä.
tumen sa doste. – Te olette ystäviä.
homen sa doste. – He ovat ystäviä.

Subjektina voi olla myös substantiivi.

mau sa hevan. – Kissa on eläin.

Ajan ja tavan ilmaiseminen

Panduniassa ilmaistaa aikaa ja tapaa apuverbeillä, jotka ovat ennen pääverbiä. Apuverbien keskinäinen järjestys on ajankohta, tapa ja ajan kulku.

Ajan kohta

Pandunia ilmaistaa aikaa kahdella tavalla. Ensimmäisellä tavalla ilmaistaan ajan kohtaa suhteessa puheena olevaan hetkeen eli menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta. The marker *paso* ilmaisee mennyttä aikaa, *nuno* nykyistä aikaa ja *vilo* tulevaa aikaa. Ajan kohdan voi ilmaista myös erilaisilla ajan ilmauksilla, kuten *eilen*, *huomenna* ja *kaksi tuntia sitten*.

*man **paso** yama ban.* – Mies *söi* (ennen) leipää.
*man **nuno** yama ban.* – Mies *syö* (nyt) leipää.
*man **vilo** yama ban.* – Mies *tulee syömään* (tulevaisuudessa) leipää.

Menneisyyden tuleisuus voidaan ilmaista kahdella ajankohdan apuverbillä.

*man **paso vila** yama ban.* – Mies *aikoi* (menneisyydessä) *syödä* (tulevaisuudessa) leipää.

Ajan kulku

Ajan kulkua eli aspektia ilmaisevilla apuverbeillä ilmaistaan tekemisen kestoa ja vaikutusta ajan virrassa.

Toiminnan, tapahtuman tai olemisen suhde aikaan ilmaistaan panduniassa apuverbeillä.

shura ('alkaa') ilmaisee toiminnan alkamista tai siirtymistä uuteen tilanteeseen.

me shura fuka kote. – Minä alan pitää takkia. = Minä panen takin päälle.
kaguje shura piru. – Paperi alkaa palaa.
tu shura yama. – Sinä alat syödä.

fina ('loppua, lakata') ilmaisee toiminnan loppumista tai lopettamista.

homen fina haha. – He lakkaavat nauramasta.
kaguje fina piru. – Paperi lakkaa palamasta.
tu fina yama. – Sinä lakkaat syömästä.

pula ('täyttää, viedä loppuun') ilmaisee, että toiminta viedään loppuun asti.

tu pula yama piza. – Sinä söit pitsan (kokonaan).
me pula viza filme. – Minä katsoin elokuvan (kokonaan).

dura ('kestää, jatkua') ilmaisee toiminnan kestoa.

tu dura yama piza. – Sinä syöt yhä pitsaa.

Apuverbi *sta* ilmaisee, että tekeminen on meneillään puheena olevalla hetkellä. Puheena oleva hetki voidaan ilmaista ajankohdan apuverbillä.

tu sta yama piza. – Sinä olet syömässä pitsaa.
me sta viza filme.* – Minä olen katsomassa elokuvaa.

Apuverbi *ha* ilmaisee, että tekeminen on päättynyt ja sen seuraukset vaikuttavat puheena olevaan hetkeen. Puheena oleva hetki voidaan ilmaista ajankohdan apuverbillä.

me ha dona buk pa homen. – Minä olen antanut kirjan heille. (Siis se ei ole minulla.)
homen no ha redona le pa me. – He eivät ole antaneet sitä takaisin minulle. (Siis se on yhä heillä.)
me ha vena pa pol. – Minä olen saapunut kaupunkiin. (Siis olen yhä siellä.)

Prepositiot

Adpositiot ovat nominin vieressä esiintyviä taipumattomia sanoja, jotka ilmaiseva paikallista, ajallista, loogista tai muuta suhdetta. Suomessa on sekä nominia ennen sijoittuvia prepositioita, esim. *ilman (ystävää)*, että nominin jälkeen sijoittuvia postpositioita, esim. *(ystävän) kanssa*. Panduniassa on vain prepositioita.

Pandunian yleisimmät prepositiot ovat **a**, **to** ja **of**.

a ('sijainnissa')

Prepositio **a** ilmaisee sijaintia paikassa tai ajassa. Se vastaa yleensä suomen sijapäätteitä *-llA* ja *-ssA*.

vi marche a dao. – Kävelemme tieLLÄ.
mau sid a meza. – Kissa istuu pöydäLLÄ.
mi mus sta long a labur. – Minun täytyy olla kauan töiSSÄ.

to ('kohteeseen')

Preposition **to** merkitsee kohdetta yleensä. Se vastaa yleensä suomen sijapäätteitä *-llE* ja *-Vn*.

Se merkitsee liikkeen kohdetta.

de marche to bazar. – He kävelevät toriLLE.

Se merkitsee antamisen vastaanottajaa.

mi don da hir buk to yu. – Minä annan tämän kirjan sinuLLE.
da hir buk es to yu. – Tämä kirja on sinuLLE.

Se merkitsee myös loogista päämäärää tai tarkoitusta.

mi vud morte to mi se nasia. – I would die for my nation.

of ('lähteestä')

Prepositio **of** merkitsee lähtökohtaa tai lähdettä yleensä. Se vastaa yleensä suomen sijapäätteitä *-ltA* ja *-stA*.

Se merkitsee liikkeen lähdettä.

de kom of Brazil. – He tulevat BrasiliaSTA.

Se merkitsee myös olemassaolon lähdettä.

da lexe *kitab* es of arab asle. – Sana *kitab* on arabialaista alkuperäÄ.

Se merkitsee myös aineen lähdettä.

da kopa es of glas. – Kuppi on tehty lasiSTA.

Se merkitsee myös loogista lähdettä tai syytä.

da mau morte of sen umre. – Kissa kuoli vanhaan ikään.
da mau morte of toxe. – Kissa kuoli myrkkyyn ~ myrkySTÄ.

Se merkitsee myös ajatuksen lähdettä.

vi tok of yu. – Me puhumme sinuSTA.
mi fikre of hope. – Minä ajattelen toivoA.

be (‘keinolla, välineellä’)

mi kom der be bus. – Minä tulen sinne bussiLLA.
mi bate ding be hamar. – Minä lyön naulaa vasaraLLA.
hi log be pandunia. – Hän puhuu panduniaKSI.
mi kupa da be 100 euro. – Minä ostin sen sadalla eurolla.
mi bate be forte. – Minä lyön voimalla ~ voimallisesti.
mi vod be nim of deo. – Minä vannon Jumalan nimeen.

ex (‘ulkopuolella’)

Prepositio **ex** ilmaisee sijaintia ulkopuolella.

popul protesta ex da burge. – Kansa protestoi linnan ulkopuolella.

en (‘sisässä’)

Prepositio **en** ilmaisee sijaintia sisällä.

presiden sir en da burge. – Presidentti piileskelee linnassa.

kon (‘kanssa’)

Prepositio **kon** ilmaisee yhdessä tai seurassa oloa.

hi log kon da shefe. – Hän puhuu pomon kanssa.

pos (‘jälkeen’)

Prepositio **pos** ilmaisee jäljessä olevaa sijaintia ajassa tai avaruudessa.

de kom pos mi. – He tulivat minun JÄLKEEN.
skol es pos kurva. – Koulu on mutkan JÄLKEEN.

pre (‘ennen’)

Prepositio **pre** ilmaisee edellä olevaa sijaintia ajassa tai avaruudessa.

de kom pre mi. – He tulivat ENNEN minua.
skol es pre kurva. – Koulu on ENNEN mutkaa.

pro (‘vuoksi’)

Prepositio **pro** ilmaisee tarkoitusta.

mi kurse pro salita. – Minä juoksen terveyden vuoksi.

re (‘takaisin’)

Prepositio **re** ilmaisee paluuta takaisin edelliseen sijaintiin.

hi don da buk re mi. – Hän antoi kirjan takaisin minulle.

tra (‘läpi’)

Prepositio **tra** ilmaisee läpi menemistä.

via (‘kautta’)

Prepositio **via** ilmaisee kulkureittiä.

vi kom to Berlin via Praha. – Me tulemme Berliiniin Prahan kautta.

vis (‘sijasta’)

Prepositio **vis** ilmaisee sijassa olemista.

hi log vis mi. – Hän puhuu minun sijastani.

9. Lauserakenteet

Huomiota ilmaiseva lause

Yksinkertaisin lausetyyppi on huomiolause. Se voi koostua vain yhdestä sanasta, johon puhuja haluaa kuulijan kiinnittävän huomiota.

mau! – Kissa!
barsha! – Sataa!

Olotilaa ilmaiseva lause

Pronomini subjektina

Lauseissa on *subjekti ja predikaatti*. Kaikista yksinkertaisimmissa lauseissa subjekti on substantiivi tai pronomini ja predikaatti on adjektiivi.

mi gud. – Minä olen hyvä.
hi nov. – Se on uusi.
hi Sara. – Hän on Sara.

Substantiivin ollessa subjektina, verbi **es** ('olla') tulee välttämättömäksi.

Sara es gud. – Sara on hyvä
seku es dai. – Kivet ovat isoja.
meza es nov. – Pöytä on uusi.

Kieltolauseessa käytetään sanaa **no**.

Myöntölause	Kieltolause
mi gud.	**mi no gud.**
Minä olen hyvä.	Minä en ole hyvä.
hi nov.	**hi no nov.**
Se on uusi.	Se ei ole uusi.
hi Sara.	**hi no Sara.**
Hän on Sara.	Hän ei ole Sara.
Sara es gud.	**Sara no gud.**
Sara on hyvä.	Sara ei ole hyvä.

Myös kaksi persoonapronominia voidaan asettaa rinnakkain. Selkeyden vuoksi väliin voi panna *olla*-verbin **es** myöntölauseessa.

mi es hi. – Minä olen se.
mi no (es) tu. – Minä en ole sinä.

Adjektiivi subjektina

Kun subjektina on adjektiivi, sana **si** (kyllä) toimii olla-verbin korvikkeena myöntölauseessa. Kieltolauseessa käytetään sanaa **no** kuten edelläkin.

yun es mei. – Nuori on kaunista.
nov no lao. – Uusi ei ole vanhaa.
gani es gud. – Laulaminen on hyvää.

Aktiivilauseet

Aktiivilauseissa predikaatina on verbi eli teonsana.

mi marche. – Minä kävelen.
mi fikre. – Minä ajattelen.

Subjektin ja predikaatin lisäksi lauseessa voi olla myös objekti, joka on teon kohde.

mi fikre tu. – Minä ajattelen sinua.
tu yam som aple. – Sinä syös omenoita.
vi don som mone to hi. – Me annamme hänelle rahaa.

Toisinaan yhden lauseen subjekti voi olla toisessa lauseessa objekti, vaikka verbi pysyy samana.

la fuku ye gan. – Vaatteet kuivuvat.
la sol ye gan la fuku. – Aurinko kuivaa vaatteita.

Apuverbejä **fa** ja **be** käytetään lauseenjäsenten roolien selkeyttämiseksi. **fa** tarkoittaa, että subjekti on tekijä, ja **be** tarkoittaa että subjekti on kokija tai tekemisen vastaanottaja.

mi fa salam mi se frende. – Minä tervehdin ystävääni.
mi be salam mi se frende. – Minua tervehtii minun ystäväni.
pa fa mi salam mi se frende. – Isä panee minut tervehtimään ystävääni.

Saranarakenne

Kokonainen saranarakenne (SVOVO)

Saranarakenne on pandunian keskeisimpiä lauserakenteita. Lisäksi se toimii perustana muille rakenteille.

Saranarakenteessa ensimmäisen teonsanan kohde on samalla toisen teonsanan tekijä.

Saranarakenteessa sanajärjestys on:

`subjekti – 1. verbi – objektisubjekti – 2. verbi – objekti`

Objektisubjekti on kahdessa roolissa. Se on yhtä aikaa sekä 1. verbin objekti että 2. verbin subjekti.

mi	*ples*	*tu*	*yam*	*vege.*
minä	pyytää	sinä	syödä	vihannes

'Minä pyydän sinua syömään vihanneksia.'

Edellisessä virkkeessä, lausekkeen **mi ples** objektina on **tu**. Sama **tu** toimii yhtä aikaa subjektina lausekkeelle **yam vege**. Näin ollen objektisubjekti **tu** toimii lauseessa ikään kuin saranana.

Saranalause eroaa merkitykseltään päälauseen ja *että*-sivulauseen muodostamasta parista. Saranalauseessa ensimmäisen lauseen verbi kohdistuu toisen lauseen subjektiin. Siksi saranalauseessa tiedetään, ketä pyydetään tekemään ja mitä.

mi	*ples*	*de*	*get*	*vege.*
minä	pyytää	he	saada	vihannes

'Minä pyydän heitä hankkimaan vihanneksia (itselleen).'

Sen sijaan *että*-sivulausetta käytettäessä päälauseen verbi kohdistuu koko sivulauseeseen. Sen vuoksi esimerkiksi seuraavasta virkkeestä tiedetään, mitä pyydetään ("että he saavat vihanneksia"), mutta ei sitä, ketä pyydetään järjestämään asia.

mi	*ples,*	*dat*	*de*	*get*	*vege.*
minä	pyytää	että	he	saada	vihannes

'Minä pyydän, että he saavat vihanneksia.'

Monesti saranalause ja *että*-sivulauseen sisältävä päälause kuitenkin ovat merkitykseltään yhtäläisiä. Tämä on asian laita kahdessa seuraassa esimerkkivirkkeessä.

mi nou, dat tu ave mau. – Minä tiedän, että sinulla on kissa.
mi nou tu ave mau. – Minä tiedän sinulla olevan kissa.

Verbiketju

Verbiketjussa on kaksi tai useampia teonsanoja peräkkäin. Kaikkien verbien subjekti on sama ja jälkimmäinen verbi on edellisen verbin kohteena.

1. **mi go to haus.** – Minä menen kotiin.
2. **mi kan go to haus.** – Minä voin mennä kotiin.
3. **mi van kan go to haus.** – Minä haluan voida mennä kotiin.

Ketjun viimeinen verbi on pääverbi, ja sitä ennen olevan verbit ovat tavan apuverbejä.

tu vol yam vege. – Sinä haluat syödä kasviksia. (halu)
tu sel yam vege. – Sinun kannattaisi syödä kasviksia. (neuvo)
tu halal yam vege. – Sinä saat syödä kasviksia. (lupa)
tu kan yam vege. – Sinä voit syödä kasviksia. (mahdollisuus)
tu mus yam vege. – Sinun täytyy syödä kasviksia. (pakko)

Pronominin poisjättö

Pronominit voidaan jättää pois silloin kun ne ovat muuten tunnettuja tai arvattavissa. Tämä koskee erityisesti käskyjä ja pyyntöjä. Tällä tavalla lauseista voi tulla lyhyempiä.

Lyhyt saranarakenne (VOVO)

mi sual tu kai da mun. – Minä kysyn sinua avaamaan oven.
sual tu kai mun. – Avaatko oven?

Short pivot structure (VVO)

mi ples tu kom to haus. – Minä pyydän sinua tulemaan kotiin.
ples kom to haus! – (Pyydän) tule kotiin!

Kysymyslauseet

Kyllä–vai–ei -kysymykset

Kyllä–vai–ei -kysymykset ovat kysymyksiä, joihin vastataan *kyllä* tai *ei*. Panduniassa helpoin tapa muodostaa tällainen kymysys on liittää väitelauseen loppuun kysyvä partikkeli **he** ('häh').

tu yam un piza. – Sinä syöt pitsaa. (väitelause)
tu yam un piza, he? – Syötkö sinä pitsaa? (kysymyslause)

Lauseen loppuun voi vaihtoehtoisesti liittää myös sanat **no** ('ei') tai **ye** ('kyllä') sen mukaan, kumpaa vastausta odotetaan.

tu yam un piza, no? – Ethän sinä syö pitsaa?
tu yam un piza, ye? – Sinä syöt pitsaa, eikö niin?

Kolmas tapa muodostaa kyllä–vai–ei -kysymys on ristiriitainen väitelause, jossa ikään kuin myönnetään ja kielletään tekeminen. Tämä on ns. *A-no-A* -rakennne.

tu yam no yam un piza? – Syötkö vai etkö syö pitsaa?
tu kan no kan yam un piza? – Voitko vai etkö voi syödä pitsaa?

Viimeinen tapa on painottaa kysymistä käyttämällä verbiä **sual** ('kysyä').

mi sual, tu yam un piza? – Minä kysyn, syötkö sinä pitsaa?
sual tu yam un piza? – (Kysyn) syötkö sinä pitsaa?

Kyllä–vai–ei -kysymyksiin vastaan joko **ye** ('kyllä') tai **no** ('ei').

tu vide mi, he? – Näetkö sinä minut?
ye. (mi ye vide tu.) – Yes. (I *do* see you.)
no. (mi no vide tu.) – En. (Minä en näe sinua.)

Kieltomuotoisiin kysymyksiin vastattaessa **ye** ja **no** tarkoittavat verbiä eivätkä koko kysymyslausetta.

tu no vize mi, he? – Etkö sinä näe minua
ye. (mi vize tu.) – Kyllä. (Minä kyllä näen sinut.)
no. (mi no vize tu.) – Ei. (Minä en näe sinua.)

Vaihtoehtokysymykset

Kysymykset, joissa tarjotaan vaihtoehtoja, loppuvat partikkeliin **he** tai alkavat verbillä **sual** merkkinä siitä, että vastausta odotetaan. Kysymykseen vastataan toistamalla valittu vaihtoehto.

tu yam un o du banana. – Sinä syöt yhden tai kaksi banaania. (väitelause)
tu yam un o du banana, he? – Syötko sinä yhden vai kaksi banaania? (kysymyslause)
un. – Yhden.

Avoimet kysymykset

Avoimilla kysymyksillä kysytään uutta tietoa. Panduniassa avoimissa kysymyksissä on aina kysymyssana **vat** ('mikä, mitä'). Sanajärjestys on yleensä sama kuin väitelauseissa.

piza es vat? – Mikä pitsa on?

Kysymyssanan voi myös siirtää lauseen alkuun painottamaan sen merkitystä. Yleensä sanajärjestys kuitenkin on sama kuin väitelauseissa.

vat tu zai yam? – Mitä sinä olet syömässä?
tu zai yam vat? – Sinä olet syömässä mitä?
hi kom a vat zaman? – Mihin aikaan hän tulee?
yu vizite a hu's haus? – Kenen talossa te kävitte?

Konjunktiot

e – ja (yhdistää kaksi yhdenarvoista sanaa tai lauseketta)
o – tai, vai (yhdistää kaksi vaihtoehtoista sanaa tai lauseketta)
ama – mutta (esittelee sanan tai lausekkeen, joka on edellä sanotun vastainen)
dat – että (esittelee sivulauseen joka on verbin subjektina tai objektina tai on lainattua puhetta)
to dat – jotta, sitä varten että
of dat – koska, sen vuoksi että

mi suka mau e vaf. – Minä pidän kissoista ja koirista.
mi suka mau o vaf. – Minä pidän kissoista tai koirista.
mi suka mau ama no vaf. – Minä pidän kissoista mutta en koirista.

Partikkelit

Myöntäminen ja kieltäminen

Myöntäminen Lauseet ovat lähtökohtaisesti myöntäviä.

mi es shefe. – Minä olen pomo.
da es nov meza. – Se on uusi pöytä.

Myöntämistä voi painottaa sanalla **ye** ('kyllä').

mi ye es shefe. – Minä kyllä olen pomo.
da ye es nov meza. – Se kyllä on uusi pöytä.

Kieltäminen Edellisen kaltaiset lauseet kielletään sanalla **no**.

mi no es shefe. – Minä en ole pomo.
da no es nov meza. – Tämä ei ole uusi pöytä.

Sanaa **no** käytetään myös toisten sanojen kieltämiseen. Se vaikuttaa aina vain seuraavaan sanaan.

mi vize tu. – Minä näen sinut.
mi no vize tu. – Minä en näe sinua.
mi vize no tu ama di. – Minä näen, en sinua, vaan heidät.

mi ples tu safi da kamar. – Minä pyydän sinua siivoamaan huoneen.
mi no ples tu safi da kamar. – Minä en pyydä sinua siivoamaan huonetta.
mi ples tu no safi da kamar. – Minä pyydän sinua olemaan siivoamatta huonetta.

Määrepartikkelit

Panduniassa on kaksi määrepartikkelia, **se** ja **of**. Ne eroavat toisistaan vain sanajärjestyksen osalta. Merkitykseltään ne ovat samoja.

Substantiivilauseke määritteenä Kahdesta tai useammasta sanasta koostuvat adjektiivit käyttävät määrepartikkeleita.

rode rang se labi – ruusun väriset huulet
sama rang se yen – taivaan väriset silmät

Tai käänteisessä järjestyksessä:

labi of rode rang – huulet ruusun väriset
yen of sama rang – silmät taivaan siniset

Omistus Omistusta ilmaistaan omistusparikkelilla **se**, joka vastaa suomen genetiivisijaa.

Maria's mama – Marian äiti
Maria's mama's haus – Marian äidin talo

Samaa partikkelia käytetään myös pronominien kanssa.

mi's haus – minun taloni
tu's haus – sinun talosi
hi's haus – hänen talonsa
vi's haus – meidän talomme
yu's haus – teidän talonne
de's haus – heidän talonsa

Tavan partikkelit

Tavan partikkeleilla puhuja voi ilmaista, miten hän suhtautuu sanomaansa asiaan. Monissa kielissä on jonkinlaisia tavan partikkeleita. Suomen kielessä sellaisia ovat sanat *vain, kai* ja *toki*.

Panduniassa tavan partikkeli määrittää seuraavaa sanaa tai, jos se on lauseen viimeisenä, se määrittää koko lausetta.

Partikkeli **plus** (myös) on hyvä esimerkki tavan partikkeleista, koska se toimii samalla tavalla kuin vastaava suomen sana.

hi yam bir plus. – Hän juo olutta, myös.
hi yam plus bir. – Hän juo *myös olutta*.
hi plus yam bir. – Hän *myös juo* olutta.
plus hi yam bir. – *Myös hän* juo olutta.

Partikkelit voivat määrittää mitä tahansa sanaa, mutta adjektiivit eivät voi määrittää esimerkiksi lukusanoja.

Sanojen johtaminen

Nollajohto

Nollajohto on sananmuodostuksen tapa, jossa sanaa käytetään uuden sanaluokan tehtävässä sellaisenaan eli ilman ulkoisesti näkyvää osoitinta sanaluokan vaihdoksesta. Panduniassa se on hyvin yleistä. Itse asiassa suurin osa sanoista ei kuulu mihinkään määrättyyn sanaluokkaan, vaan sanaluokka määräytyy sen perusteella, mikä tehtävä sanalla on lauseessa.

Esimerkiksi sana **hali** voi toimia niin adjektiivina 'tyhjä', substantiivina 'tyhjä' kuin verbinä 'tyhjentää'.

tu have hali papir, he? – Onko sinulla tyhjää paperia?
don mi un hali! – Annan minulle yksi tyhjä!
tu mus hali da lexe. – Sinun täytyy tyhjentää teksti.

Samaten sana **kitab** voi toimia niin verbinä 'kirjoittaa', substantiivina 'kirjoitus' kuin adjektiivina 'kirjoitettu, kirjallinen'.

mi kitab letre. – Minä kirjoitan kirjettä.
letre es kitab misaje. – Kirje on kirjoitettu viesti.
mi love yu se kitab. – Minä rakastan teidän kirjoituksianne.

Yhdyssanat

Sanoja saa yhdistää panduniassa vapaasti ilmaisemaan uusia asioita. Yhdyssanan viimeinen osa on tärkein, ja sitä edeltävät sanat vain täydentävät sen merkitystä. Esimerkiksi, **kitab meza** on eräänlainen pöytä, kirjoituspöytä. Samaten, **kristal klare** – kristallinkirkas, **love letre** – rakkauskirje, **kafe kupe** – kahvikuppi.

Yhdyssanat voidaan kirjoittaa yhteen tai erikseen. Erityisesti vakiintuneet yhdyssanat on tapana kirjoittaa yhteen. Esimerkiksi, sana *postitoimisto* kirjoitetaan yleensä **postekan** eikä **poste kan**.

Etu- ja jälkiliitteet

Etu- ja jälkiliitteet ovat hyvin hyödyllisiä ja ne tekevät kielestä paljon kätevämmän. Yleisimmät liitteet luetellaan alla. Osa liitteistä on itse asiassa tavallisia sanoja, joita voi käyttää myös itsenäisinä, mutta useimmat ovat aitoja liitteitä, jotka eivät toimi itsenäisinä sanoina.

Esimerkiksi sana **Geia** 'Maa-planeetta' on muodostettu sanasta **gee** 'maaperä' ja jälkiliitteestä **-ia**.

```
       gee       'maaperä'
   +   -ia       'kollektiivisen substantiivin pääte'
_____________
=      Geia      'Maa-planeetta, Gaia'
```

Kahdesta tai useammasta perussanasta voi muodostaa yhdyssanan. Viimeisen sanan merkitys on suurin ja sitä ennen tulevat sanat vain muokkaavat sen merkitystä.

```
       pan       'kaikki'
   +  deme       'kansa, väki'
   +  -ike       'adjektiivin pääte'
_____________
= pandemike      'koko kansaa koskeva, pandeeminen'
```

Joihinkin jälkiliitteisiin sisältyy liitevokaali.

```
       deme      'kansa, väki'
 + (o)krate      'valta'
 +      -ia      'kollektiivisen substantiivin pääte'
_____________
= demokratia     'kansavalta, demokratia'

      terme      'lämpötila'
+  (o)metre      'mittaus'
+       -er      'tekijä tai väline'
____________
= termometrer     'lämpömittari'
```

Panduniassa käytetään kansainvälisistä sanoista tuttuja etuliitteitä, kuten **a-**, **de-**, **pro-**, **re-** ja **su-**, jotta pandunian kantasanoista voitaisiin muodostaa mahdollisimman paljon kansainvälisesti tunnistettavia sanoja.

```
         a-      'tykö'
   +  grese      'harppaus'
____________
=    agrese      'päällekarkaus'

       pro-      'eteenpäin'
   +  grese      'harppaus'
____________
=  progrese      'eteenpäin harppaus, progressio'

        re-      'takaisin'
   +  grese      'harppaus'
____________
=    resese      'takaisin harppaus, regressio'

        de-      'pois'
   +   sese      'harppaus'
____________
=   degrese      'poikkeaminen, harha-askel, digressio'
```

Huomaa, että kansainvälisiä etuliitteitä käytetään panduniassa ainoastaan silloin, kun johdetun sanan merkitys todella on sen osien summa. Panduniassa ei mielellään käytetä sellaisia yhdyssanoja, joiden merkitys ei tule ilmi sanan osista.

Etuliitteet

a- Etuliite **a-** tarkoittaa, että kantasanan ilmaisema tekeminen tuo tekijän ja tekemisen kohteen yhteen.

sepe ‘ottaa, siepata’ → **asepe** ‘ottaa itselleen, hyväksyä’
liga ‘sitoa’ → **aliga** ‘sitoutua, liittoutua’

an- Etuliite **an-** merkitsee puutetta.

deiste ‘jumaluskoinen’ → **andeiste** ‘jumalaton, ateisti’
hapi ‘onnellinen’ → **anhapi** ‘onneton’

homan ‘ihminen’ → **anhoman** ‘epäihminen’
tabakiste ‘tupakoitsija’ → **antabakiste** ‘tupakoimaton’
kluze ‘suljettu’ → **ankluze** ‘sulkematon, avoin’
uzebil ‘käyttökelpoinen’ → **anuzebil** ‘käyttökelvoton’

de- Etuliite **de-** merkitsee, että kantasanan ilmaisema tekeminen vie tai ottaa pois.

sepe ‘ottaa, siepata’ → **desepe** ‘ottaa pois, poistaa’
dute ‘johtaa’ → **dedute** ‘johtaa pois, dedusoida’
parte ‘osa’ → **departe** ‘erottaa, osittaa erilleen’
strute ‘rakentaa, koota’ → **destrute** ‘tuhota, purkaa’
kode ‘koodata’ → **dekode** ‘dekoodata, purkaa koodi’
tape ‘tappi, korkki’ → **detape** ‘korkata, poistaa tappi tai korkki’
kovre ‘peittää’ → **dekovre** ‘ottaa esiin’
krese ‘kasvaa’ → **dekrese** ‘kutistua’

dis- Etuliite **dis-** merkitsee eri suuntiin hajottamista.

trate ‘vetää, kiskoa’ → **distrate** ‘kiskoa hajalleen’
turbe ‘hämmentää’ → **disturbe** ‘hämmentää hajalleen, häiritä’

dus- Etuliite **dus-** tarkoittaa huonoutta.

funte ‘toiminta’ → **dusfunte** ‘vikatoiminta’
rupa ‘ulkonäkö’ → **dusrupa** ‘huonon näköinen, ruma’

ex- Etuliite **ex-** tarkoittaa, että toiminta suuntautuu ulos. **sepe** ‘ottaa, siepata’ → **exsepe** ‘ottaa pois, poislukea’
jete ‘heittää’ → **exjete** ‘heittää ulos’

in- Etuliite **ex-** tarkoittaa, että toiminta suuntautuu sisään.

jete ‘työntää’ → **injete** ‘työntää sisään, ruiskuttaa sisään’
kluze ‘sulkea’ → **inkluze** ‘sulkea sisään, ottaa mukaan’

kon- ~ kom- Etuliitteet **kon-** ja *kom-** tarkoittaa ‘kanssa, yhdessä, yhteen, kokoon’.

tene ‘pitää’ → **kontene** ‘pitää yhdessä’
strute ‘rakentaa’ → **konstrute** ‘rakentaa, panna kokoon’
patia ‘kärsiminen’ → **kompatia** ‘yhdessä kärsiminen, kanssakärsimys’

mes- Etuliite **mes-** tarkoittaa ‘väärin, virheellisesti’.

uza ‘käyttö’ → **mesuza** ‘väärinkäyttö’

pos-

Etuliite **pos-** tarkoittaa ‘jälkeen, perään, jälkeen päin’.

pozi ‘panna, asettaa’ → **pospozi** ‘panna jkn jälkeen’

pre- Etuliite **pre-** tarkoittaa ‘ennen, aiemmin, ennalta’.

dite ‘kertoa’
→ **predite** ‘kertoa edeltä, ennustaa’
vize ‘nähdä’ → **previze** ‘nähdä edeltä, aavistaa’

pro-

Etuliite **pro-** tarkoittaa ‘eteen, esiin, ilmi’.

pozi ‘panna, asettaa’ → **propozi** ‘panna ehdolle, ehdottaa’
voka ‘kutsua’ → **provoka** ‘kutsua esiin’

re- Etuliite **re-** tarkoittaa ‘takaisin, vastaan, aiempaan eli vastakkaiseen suuntaan’.

ate ‘toimia’ → **reate** ‘toimia takaisin, reagoida’
turne ‘kääntyä’ → **returne** ‘kääntyä takaisin’

ri- Etuliite **ri-** tarkoittaa ‘uudestaan, uudelleen, toistaen’.

forma ‘muovata’ → **riforma** ‘muovata uudelleen, reformoida’
nate ‘syntyä’ → **rinate** ‘syntyä uudestaan’
pleye ‘soittaa, toistaa’ → **ripleye** ‘soittaa tai toistaa uudelleen’

sin- ~ sim- Etuliitteet **sin-** ja **sim-** tarkoittavat ‘sama, saman, yhden, samaan, yhteen’. Tämä etuliite esiintyy kahdessa muodossa. Muotoa **sim-** käytetään, kun sitä seuraava sana alkaa kirjaimella *b*, *p* tai *m*, ja muotoa **sin-** käytetään muissa tapauksissa.

kronik ‘aikainen, ajallinen’ → **sinkronik** ‘samanaikainen, yhtäaikainen, synkroninen’
metria ‘mittaus’ → **simmetria** ‘samanmittaisuus, tasasuhtaisuus, symmetria’
patia ‘kärsiminen’ → **simpatia** ‘saman kärsiminen, myötätunto, sympatia’
mixe ‘sekoittaa’ → **simmixe** ‘sekoittaa yhteen’

su- Etuliite **su-** merkitsee ‘hyvä, hyvin’.

sese ‘kulkea, mennä’ → **susese** ‘mennä hyvin, onnistua’
rupe ‘ulkonäkö’ → **surupike** ‘hyvännäköinen’

Jälkiliitteet

-aje Jälkiliite **-aje** merkitsee esinettä tai asiaa, joka on tehty kantasanan ilmaisemasta asiasta.

bage ‘laukku’ → **bagaje** ‘laukusto, matkatavarat’
kore ‘ydin’ **koraje** ‘sisukset, sisu’
mise ‘lähettää’ → **misaje** ‘lähetys, viesti, sanoma’
fase ‘pinta, sivu’ → **fasaje** ‘julkisivu, fasadi’
limon ‘sitruuna’ → **limonaje** ‘sitruunajuoma, limonadi’

-al ~ -ial Jälkiliite **-al** merkitsee asiaan kuuluvaa tai liittyvää.

fine ‘loppu’ → **final** ‘lopullinen’

universe ‘kaikkeus’ → **universal** ‘kaikkea koskeva, universaali’
karne ‘liha’ → **karnal** ‘lihallinen’

Kun **-al** liitetään kantasanaan, jonka lopussa on **-ia**, ne yhdistyvät päätteeksi **-ial**.

dunia ‘maailma’ → **dunial** ‘maailmallinen’
imperia ‘keisarikunta’ → **imperial** ‘keisarikunnallinen, imperiaalinen’
nasia ‘kansa’ → **nasial** ‘kansallinen’
sosia ‘yhteisö’ → **sosial** ‘yhteisöllinen, sosiaalinen’

-an ~ ian Jälkiliite **-an** merkitsee ‘johonkin kuuluvaa, jäsentä, asukasta’.

Amerika ‘Amerikka’ → **amerikan** ‘amerikkalainen’
Italia ‘Italia’ → **italian** ‘italialainen’
Rusia ‘Venäjä’ → **rusian** ‘venäläinen, venäjänmaalainen’
Paris ‘Pariisi’ → **parisan** ‘pariisilainen’
kristia ‘kristikunta’ → **kristian** ‘kristikuntalainen, kristitty’

-bil Jälkiliite **-bil** merkitsee ‘mahdollista, kelpoista, tehtävissä olevaa’.

vize ‘nähdä’ → **vizebil** ‘(silmin)nähtävä, näkyvä’
uza ‘käyttää’ → **uzabil** ‘käyttökelpoinen, käytettävä’

-eme Tämä harvoin käytetty jälkiliite merkitsee kantasanan nimeämän järjestelmän perusyksikköä. Esimerkiksi, **lexeme** eli 'lekseemi' on sanaston perusyksikkö, koska **lexe** tarkoittaa 'sanaa'. Yksi lekseemi voi ilmetä monena eri sanana. Esimerkiksi TALO-lekseemi ilmenee monina taivutettuina sanoina, kuten *talon*, *talossa* ja *talolle*.

fone 'puheäänne' → **foneme** 'foneemi, äänteistön perusyksikkö'
lexe 'sana' → **lexeme** 'lekseemi, sanaston perusyksikkö'
mite 'taru, myytti' → **miteme** 'myteemi, arkkityyppinen taru, taruston perusyksikkö'

-ente ~ -nte Jälkiliite **-(e)nte** tarkoittaa 'tekevää'.

es 'olla' → **esente** 'oleva'
loga 'puhua' → **logante** 'puhuva, puhuja'

-er ~ -ter Jälkiliite **-(t)er** tarkoittaa 'tekijää'.

helpe 'auttaa' → **helper** 'apulainen, avustaja'
bake 'leipoa' → **baker** 'leipuri'
lide 'johtaa' → **lider** 'johtaja'
filsofe 'pohtia' → **filsofer** 'pohdiskelija, filosofi'
muskete 'musketti' → **musketer** 'musketööri, muskettisoturi'
kase 'kassa, kassalipas' → **kaser** 'kassatyöntekijä, "kassa"'

-eria ~ -teria ~ ria Tämä jälkiliite on kahden muun yhdistelmä: **-(t)er + -ia**. Se merkitsee työpaikkaa, pajaa, kauppaa tai laajassa merkityksessä alaa.

baker 'leipuri' → **bakeria** 'leipomo'
perfume 'hajuvesi, parfyymi' → **perfumeria** 'hajuvesikauppa, parfymeria'
enjener 'insinööri' → **enjeneria** 'insinööritoimisto tai insinööriala'

Joissakin harvoissa tapauksissa tämä jälkiliite typistyy muotoon **-ria**.

piza 'pitsa' → **pizaria** 'pitseria, pitsaravintola'

-et ~ -let Jälkiliite **-(l)et** lisää kantasanaan pienuuden vivahteen.

pake 'pakkaus' → **paket** '(pikku)paketti'
kase 'lipas' → **kaset** 'kotelo, kasetti'
sigar 'sikari' → **sigaret** 'savuke'

-file ~ ofile Liite **-(o)file** merkitsee 'jonkin asian tavallisesta poikkeavaa tykkäämistä'.

Rus 'Venäjä' → **rusofilia** 'russofilia, suuri kiinnostus Venäjää ja venäläisyyttä kohtaan'

-fobe ~ ofobe Liite **-(o)file** merkitsee 'tavallisesta poikkeavaa inhoa tai kammoa jotakin kohtaan'.

Rus 'Venäjä' → **rusofobia** 'russofobia, venäläiskammo'

-ia ~ -ya Jälkiliitteelä **-ia** on useita toisiinsa liittyviä merkityksiä. Sen perusmerkitys on 'ihmisistä tai asioista koostuva yhteisö'. Johdos voi olla merkitykseltään konkreettinen, kuten maa-ala, tai abstrakti, kuten oppiala.

nese 'saari' → **nesia** 'saaristo'
lexe 'sana' → **lexia** 'sanasto'
homan 'ihminen' → **homania** 'ihmiskunta'
kriste 'Kristus' → **kristia** 'kristikunta'

Tätä jälkiliitettä käytetään monesti alueiden ja maiden nimissä. Se ei esiinny kuitenkaan kaikkien maiden nimissä.

arabe 'arabi' → **Arabia** 'Arabia'
rus 'venäläinen' → **Rusia** 'Venäjä'
turke 'turkkilainen' → **Turkia** 'Turkki'
itale 'itaali' **Italia** 'Italia'
Asia 'Asia'
Indonesia 'Indonesia'

Samaa jälkiliitettä käytetään toisinaan myös pienten paikkojen nimissä.

sushi ‘sushi’ → **sushiya** ‘sushipaikka tai -ravintola’

Jälkiliite **-ia** esiintyy useimmissa oppi- ja tieteenalojen nimissä.

kime ‘kemikaali’ → **kimia** ‘kemia’
filsofe ‘maailmankatsomus, elämänfilosofia’ → **filsofia** ‘filosofia (tieteenä)’
loje ‘tutkia ja järkeillä’ → **lojia** ‘tutkiminen, logiikka’
biolojia ‘biologia, elämän tutkiminen’
geolojia ‘geologia, maaperän tutkiminen’

-ife ~ -tife Jälkiliite **-(t)ife** merkitsee ‘joksikin tekemistä tai tulemista’.

komple ‘monimutkainen, kompleksi’ → **komplife** ‘monimutkaistaa’
long ‘pitkä’ → **longife** ‘pidentää’
petre ‘kivi’ → **petrife** ‘kivettää, muuttaa kiveksi’
un ‘yksi’ → **unife** ‘yhdistää’
klare ‘selvä, selkeä’ → **klarife** ‘selventää, selkeyttää, selittää’

-ik ~ -tik Liite **-(t)ik** meerkitsee ‘jonkin tapaista tai luonteista’.

baze ‘perusta’ → **bazik** ‘perustavanlaatuinen, perus-’
fize ‘fyysinen kappale’ → **fizik** ‘fyysinen’
un ‘yksi’ → **unik** ‘yksinomainen, ainoa’
makin ‘kone’ → **makinik** ‘konemainen, mekaaninen’
tema ‘aihe, teema’ → **tematik** ‘aiheinen, temaattinen’

-ime Liite **-ime** merkitsee ‘kantasanan ilmaisemassa sijassa tai asemassa olevaa’.

un ‘yksi’ → **unime** ‘ensimmäinen’
pre ‘edessä’ → **prime** ‘etummaisin, ensimmäinen’
extre ‘ulkona’ → **extrime** ‘uloin, äärimmäinen’

-ion ~ -tion Liite **-(t)ion** merkitsee ‘toimintaa tai prosessia’.

ate ‘toimi, toimenpide’ → **ation** ‘toiminta’
dite ‘sanoa’ → **dition** ‘sanominen, sanonta’
konsume ‘kuluttaa’ → **konsumion** ‘kulutus, kuluttaminen’
rota ‘ratas; pyöriä kuin ratas’ → **rotation** ‘rattaan kaltainen pyöriminen, rotaatio’

-isme ~ -tisme Liite **-(t)isme** merkitsee ‘ajattelu- tai elämäntapaa’.

alkohol ‘alkoholi’ → **alkoholisme** ‘alkoholismi, juoppous’
ative ‘aktiivinen, toimelias’ → **ativisme** ‘aktiivisuus, toimeliaisuus’
dee ‘jumala’ → **deisme** ‘jumalusko, teismi’
tabake ‘tupakka’ → **tabakisme** ‘tupakointi elämäntapana’

-iste ~ -tiste Liite **-(t)iste** merkitseee ‘ajattelu- tai elämäntavan edustajaa’.

alkohol ‘alkoholi’ → **alkoholiste** ‘alkoholisti, juoppo’
ative ‘aktiivinen toimelias’, → **ativiste** ‘aktivisti’
dee ‘jumala’ → **deiste** ‘jumaluskoinen, teisti’
tabake ‘tupakka’ → **tabakiste** ‘tupakoitsija’

-ita ~ -ta Liite **-(i)ta** merkitsee ‘laatua, olemusta’.

nove ‘uusi’ → **novita** ‘uutuus’
un ‘yksi’ → **unita** ‘ykseys’

-ium ~ -um Liite **-(i)um** merkitsee ‘alkuainetta’.

kali ‘emäs, alkali’ → **kalium** ‘kalium’
Kuri → **kurium** ‘kurium, Marie Curien mukaan nimetty alkuaine’
Einstein → **einsteinium** ‘einsteinium, Albert Einsteinin mukaan nimetty alkuaine’

-ive ~ -tive Liite **-(t)ive** tarkoittaa ’henkilöä, joka on taipuvainen toimimaan mainitulla tavalla.

ate ‘toimia’ → **ative** ‘toimealias, aktiivinen’
exploze ‘räjähtää’ → **explozive** ‘räjähtävä’ **dika** ‘osoittaa, indikoida’ → **dikative** ‘osoittava, indikatiivinen’

-ize ~ -tize Liite **-(t)iza** merkitsee ‘jollakin varustamista’.

aure ‘kulta’ → **auriza** ‘kullata’
makin ‘kone’ → **makiniza** ‘koneellistaa’

-krate ~ okrate Liite **(o)krate** merkitsee ‘valtaa, hallitsemista’.

deme ‘kansa’ → **demokratia** ‘demokratia, kansanvalta’
tekne ‘tekniikka’ → **teknokratia** ‘teknokratia, teknologian valta’
media ‘media, joukkotiedotusvälineet’ → **mediakratia** ‘mediakratia, median valta’

-los Liite **-los** merkitsee ‘puuttuvaa’.

helpe ‘apu’ → **helpelos** ‘avuton’
peni ‘penni’ → **penilos** ‘pennitön’

-metre ~ ometre Liite **(o)metre** merkitsee ‘mittausta’.

terme ‘lämpötila’ → **termometrer** ‘lämpömittari’
sim- ‘sama’ → **simmetria** ‘samanmittaisuus, tasasuhteisuus, symmetria’

-nome ~ onome Liite **(o)nome** merkitsee ‘säännönmukaistamista, järjestämistä’.

astre ‘taivaankappale’ → **astronomia** ‘tähtitiede, astronomia’
agre ‘maanviljely’ → **agronomia** maanviljelyoppi, agronomia

-ul ~ -kul Liite **-(k)ul** merkitsee ‘jonkin tiivistymää tai pelkistymää’.

kume ‘mäki’ → **kumul** ‘kukkula’
bande ‘joukko, rypäs’ → **bandul** ‘nippu’
mira ‘ihmetellä’ → **mirakul** ‘ihme’

-ur ~ -tur Liite **-(t)ur** merkitsee ‘tekemisen tulosta, tuotetta tai jalostetta’.

kulte ‘hengenviljely, elämäntavan viljely’ → **kultur** ‘kulttuuri’
mixe ‘sekoittaa’ → **mixur** ‘sekoitus, mikstuura’

Kemialliset liitteet

-al ‘aldehydi’ :
metanal ‘formaldehydi, metanaali’

-an ‘alkaani, yksinkertaisia sidoksia sisältävä hiilivety’ :
metil ‘metyyli’ → **metan** ‘metaani’

-ate ‘suola tai esteri’ :
sulfe ‘rikki’ → **sulfate** ‘sulfaatti’

-il ‘alkyyli, eräs radikaali hiilivety’ :
bute ‘voi’ → **butil** ‘butyyli’
metan ‘metaani’ → **metil** ‘metyyli’

-ite ‘suola tai esteri’ :
sulfe ‘rikki’ → **sulfite** ‘sulfiitti’

-ol ‘alkoholi’ :
etan ‘etaani’ → **etanol** ‘etanoli’

-os ‘sokeri’ :
frute ‘hedelmä’ → **frutos** ‘hedelmäsokeri, frukooti’
malte ‘mallas’ → **maltos** ‘mallassokeri, maltoosi’

Pandunian oppikurssi

Esittäytyminen

Keskustelu

Kuva: Freepik

☺ **sal!** = Hei!
☻ **sal!** = Terve!
☺ **tu es hu?** = Kuka sinä olet?
☻ **mi es Yusef. tu es hu?** = Olen Yusef. Kuka sinä olet?
☺ **mi es Sara. hi es hu?** = Olen Sara. Kuka hän on?
☻ **hi es mi's frende.** = Hän on minun ystäväni.
☺ **hi's nim es vat?** = Mikä hänen nimensä on?
☻ **hi's nim es Maria.** = Hänen nimensä on Maria.

Kielioppia

Pandunian lauseet noudattavat tavallisesti teema-kommentti-rakennetta. Teema osoittaa kenestä tai mistä puhutaan. Kommentti kertoo jotakin uutta teemasta. Esimerkiksi lauseessa **hi es mi's frende** teema on **hi** (hän), ja sitä seuraa kommentti **es mi's frende** (on minun ystäväni).

Sana **es** tarkoittaa *olla*-verbiä. Samaa sanaa käytetään sellaisenaan kaikissa persoonissa. Kieltomuodossa käytetään sen edellä tai sijasta sanaa **no**, joka tarkoittaa *ei*.

hi es Sara. = Hän on Sara.
hi no es Sara. = Hän ei ole Sara.

mau es hevan. = Kissa on eläin.
haus no es hevan. = Talo ei ole eläin.

Voit kertoa itsestäsi sanomalla **mi es** ja sen perään sanan, joka kuvaa sinua.

mi es gud. = Minä voin hyvin.
mi es man. = Minä olen mies.

mi es fem. = Minä olen nainen.
mi es nobi. = Minä olen muunsukupuolinen. ### Harjoituksia

Käännä seuraavat lauseet suomesta panduniaksi. Oikeat vastaukset ovat sananston jälkeen.

1. Kuka sinä olet?
2. Minä olen Tomas.
3. Kuka on sinun ystäväsi?
4. Hän on Sara.
5. Mikä on sinun nimesi?
6. Minun nimeni on ……..

Sanasto

hi hän tai se
hi's hänen, sen
es olla
fem nainen
frende ystävä
gud hyvä
hevan eläin **hu** kuka
vat mikä
man mies
mau kissa
mi minä
mi's minun
nim nimi
no ei
tu sinä
tu's sinun

Harjoitusten vastaukset

1. tu es hu?
2. mi es Tomas.
3. hu es tu's frende?
4. hi es Sara.
5. tu's nim es vat?
6. mi's nim es _____.

Tervehtiminen

sal = Terve!

Näin ihmiset tervehtivät toisiaan panduniaksi. He sanovat **sal**. Samaa sanaa voi käyttää sekä tervehtimiseen että hyvästelemiseen.

sal = Näkemiin!

Sana **sal** tarkoittaa tervehdystä. Toisaalta se tulee latinan tervehdyksestä *salve* ja sen sukulaissanoista, kuten ranskan *salut*. on alkujaan arabian kielen sana, joka tarkoittaa *hyvinvointia* ja *rauhaa*, Toisaalta se tulee Lähi-idässä yleisestä tervehdyksestä, joka on *šlaam* arameassa, jota Jeesus puhui, *šalom* hepreassa ja *salaam* arabiassa. Nykyään se on yleinen tervehdys monessa Afrikan, Aasian ja Euroopan maassa.

Pandunia on keinotekoinen maailmankieli, joka lainaa sanoja maailman kaikista osista.

Sana **sal** toimii sellainaan myös verbinä "tervehtiä".

mi sal tu. = Minä tervehdin sinua.
tu sal mi. = Sinä tervehdit minua.

Nämä ovat aktiivisia lauseita. Aktiivissa lauseissa tekijä eli subjekti tekee teon eli verbin kohteelle eli objektille. Siis lauseessa **mi sal tu** ensimmäinen sana, **mi**, on subjekti, **sal** on verbi, ja **tu** on objekti. Juuri tämä järjestys, subjekti, verbi ja objekti, on normaali sanajärjestys panduniassa.

Lauseen sanajärjestys: Subjekti + verbi + objekti

Pandunian yksikön persoonapronominit ovat: **mi** ('minä'), **tu** ('sinä') ja **hi** ('hän, se'). Huomasithan että pronominit pysyivät koko ajan samoina edellisissä esimerkkilauseissa? Pandunian sanat eivät taivu sijamuodoissa. Ne pysyvät koko ajan samoina riippumatta siitä, mikä niiden asema lauseessa on.

Panduniassa lauseita voi lyhentää jättämällä pois ilmeiset pronominit.

mi sal tu! = Minä tervehdin sinua.
sal tu! = Tervehdin sinua! (On ilmiselvää että puhuja tervehtii.)
sal! = Tervehdys! (On ilmiselvää että kuulijaa tervehditään.)

Toinen panduniassa käytetty kansainvälinen tervehdys on **halo**. Voit valita vapaasti, kumpaa sanaa haluat käyttää tervehtimiseen.

halo! = Hei!

Lauseen **sal tu** malli on kätevä, kun ihmisiä tervehditään nimen, sukulaisuussuhteen, ammatin tai muun roolin mukaan.

halo, toni! = Terve, Toni!
sal, mama! = Hei, äiti!
halo, papa! = Hei, isä!
sal, shefe! = Terve, pomo!

Harjoituksia

Käännä seuraavat lauseet suomesta panduniaksi. Oikeat vastaukset ovat sananston jälkeen.

1. Sinä tervehdit häntä.
2. Äiti tervehtii isää.
3. Hei äiti!
4. Näkemiin!

Sanasto

sal, salam, halo tervehdys, terve, hei
mama äiti, mamma
papa
isä
shefe pomo, päällikkö

Harjoitusten vastaukset

1. tu sal hi.
2. mama sal papa.
3. sal mama!
4. sal!

Pyytäminen

Keskustelu

Kuva: macrovector

☻ **halo, cin pa!** = Hei, isoisä!
☺ **halo! ples sid.** = Hei! Istu, ole hyvä!
☻ **danke.** = Kiitos.
☺ **ples yam kafe o cha.** = Joisitko kahvia tai teetä?
☻ **ama mi un li yam cha! danke.** = Mutta minähän juon vain teetä! Kiitos.
…
☻ **chin pa, mi mus go a nun.** = Isoisä, Minun täytyy lähteä nyt.
☺ **okei. ples sal tu's mama!** = OK. Kerro terveisiä äidillesi!
☻ **mi sal hi. sal reste!** = Min kerron. Hei hei!
☺ **sal go!** = Hei hei!

Kielioppia

Pandunian persoonapronominit ovat **mi** ('minä'), **tu** ('sinä') ja **hi** ('hän, se'). Kuten suomessa, myös panduniassa persoonapronomineilla ei jaotella sukupuolta. Kaikkia edellä mainittuja persoonapronomineja käytettään seuraavassa esimerkkilauseessa.

mi ples tu sal hi. = Minä pyydän sinua tervehtimään häntä.

Lauseessa on niin sanottu *saranarakenne*. Ensimmäinen verbi, **ples** = pyytää, saa kohteekseen sanan **tu**, joka toimii samaan aikaan toisen verbin, **sal** = tervehtiä, tekijänä. Sen kohteena on **hi**. Niinpä sanalla **tu** on kaksi roolia: (1) ensimmäisen verbin kohde eli objekti ja (2) toisen verbin tekijä eli subjekti. Se toimii siis ikään kuin *saranana* kahden verbin välissä.

Saranarakenne: subjekti + verbi^1 + object/subjekti + verbi^2 + objekti

Saranarakenne on yleinen panduniassa.

Muistatko, että panduniassa on sallittua jättää pronomini pois silloin, kun se tunnetaan ilman muuta? Toisin sanoen puhuja voi turvallisin mielin olettaa, että kuulijat tietävät mistä tai kenestä hän puhuu, eikä hänen tarvitse jatkuvasti toistaa niitä. Tällä tavalla lauseista voi tehdä lyhyempiä.

mi ples tu sal hi. = Minä pyydän sinua tervehtimään häntä.
ples sal hi. = (Pyydän,) tervehdi häntä.

Huomasitko miten sanan **ples** rooli muuttui hieman kahdessa edellisessä lauseessa? Sanan merkitys ei muuttunut, mutta sen käyttötapa muuttui. Eräissä kielissä pyyntöjen muodostamiseen käytetään apusanaa kuten englannissa *please* ja saksassa *bitte*. Suomessa käytetään ilmaisua "ole hyvä" tai verbin isi-muotoa. Sen sijaan panduniassa käytetään yksinkertaisesti pyytämistä tarkoittavaa verbiä yksinään, sillä kuulija toki tietää kuka pyytää.

Lauseen **ples sal hi** rakennetta voi hyödyntää kaikenlaisten kohteliaiden pyyntöjen ilmaisemiseen.

ples sid. = Istu, ole hyvä.
ples don kafe. = Antaisitko kahvia.
ples don cha. = Antaisitko teetä.
ples yam cha. = Ottaisitko teetä.
ples safi kamre. = Siivoaisitko huoneen.

Käskyt muodostetaan suoremmin. Ne muistuttavat muuten pyyntöä, mutta niissä ei käytetä sana **ples** jätetään pois.

don cha! – Anna teetä!
safi kamre! – Siivoa huone!
safi hi! – Siivoa se!

Harjoituksia

Käännä seuraavat lauseet panduniaksi. Oikeat vastaukset ovat sanaston jälkeen.

1. Hän juo teetä.
2. Pomo pyysi häntä istumaan.
3. Ota kahvia tai teetä (ole hyvä).
4. Äiti pyysi minua siivoamaan huoneen.
5. Pomo istuu ja juo kahvia.

Sanasto

cha tee
don antaa
e ja
go mennä
kafe kahvi
kamre huone
mus pitää, täytyä
o tai, vai
ples pyytää; ole hyvä
safi siisti; siistiä, siivota
sid istua
danke kiitos
un li vain, ainoastaan
yam syödä tai juoda

Harjoitusten vastaukset

1. hi yam cha.
2. shefe ples hi sid.
3. ples yam kafe o cha.
4. mama ples mi safi kamre.
5. shefe sid e yam kafe.

“Kyllä vai ei” -kysymykset

Keskustelu

Kuva: pikisuperstar

☺ **sal! sual tu yam kafe o cha?** = Terve! Joisitteko kahvia vai teetä?
☻ **cha.** = Teetä.
☺ **tu ne?** = Entä sinä?
☹ **mi no bash pandunia…** = En osaa panduniaa…
☺ **perdon! sual hi yam cha?** = Anteeksi! Haluaisiko hän teetä?
☻ **no. hi no yam cha. hi yam kafe.** = Ei, hän ei juo teetä. Hän juo kahvia.
☺ **sual tu yam supa?** = Saisiko olla keittoa?
☻ **ye.** = Kyllä.
☺ **sual hi yam supa?** = Haluaisiko hän keittoa?
☻ **no yam.** = Ei.
☺ **danke. mi don un cha e un kafe e un supa pos ten minute.** = Kiitos. Minä tuon yhden teen, yhden kahvin ja yhden keiton kymmenen minuutin päästä.

Kysyminen

Kysymykset joihin vastataan “kyllä” ja “ei” muodostetaan samalla saranarakenteella kuin pyynnöt, joissa käytetään sanaa **ples**. Kysymyslauseet aloitetaan sanalla **sual** (‘kysyä’).

mi sual tu yam cha. = Minä kysyn, juotko sinä teetä. **sual tu yam cha?** = Juotko sinä teetä?
sual yam cha? = Juotko teetä?

Pyynnöt on yleensä osoitettu ihmiselle, joille puhutaan, mutta kysymykset usein koskettavat muita ihmisiä. Sen vuoksi kysymyslauseeseen jätetään yleensä jälkimmäinen pronomini jäljelle. Sen voisi jättää pois vain kun on ilmiselvää, ketä kysymys koskee.

sual hi yam cha? = Juoko hän teetä?
sual tu yam supa? = Syötkö sinä keittoa?
sual vi yam sui? = Juommeko me vettä?

Tietysti myös yleis- ja erisnimiä voi käyttää kysymyksissä.

sual shefe yam kafe? = Juoko päällikkö kahvia?
sual papa safi kamre? = Siivoaako isä huoneen?
sual Niki bash pandunia? = Puhuuko Niki panduniaa?

Vastaaminen

Kyllä-vai-ei kysymyksiin vastataan **ye** ('kyllä') tai **no** ('ei').

– **sual tu yam supa?** = Syötkö sinä keittoa?
– **ye.** = Kyllä.
– **sual hi yam supa?** = Syökö hän keittoa?
– **no.** = Ei.

Vastata voi myös perusteellisemmin.

– **sual tu yam kafe?** = Juotko sinä kahvia?
– **ye. mi yam kafe.** = Kyllä. Minä juon kahvia.
– **sual hi yam kafe?** = Juoko hän kahvia?
– **no. hi no yam kafe.** = Ei. Hän ei juo kahvia.

Toinen tapa vastata myöntävästi on kysymyksen verbin toistaminen.

– **sual tu yam sui?** = Juotko sinä vettä?
– **yam.** = Juon.

Harjoituksia

Käännä seuraavat lauseet panduniaksi.

1. Puhutko panduniaa?
2. Kyllä minä puhun panduniaa.
3. Juoko äiti kahvia?
4. Ei, hän ei juo kahvia.
5. Syökö hän keittoa?
6. Ei syö.

Sanasto

bash puhua kieltä
minute minuutti
perdon anteeksi
pos jälkeen
sual kysyä
sui vesi
supa keitto, soppa
ten kymmenen
un yksi (1)
ye kyllä

Harjoitusten vastaukset

1. sual tu bash pandunia?
2. ye. mi bash pandunia.
3. sual mama yam kafe?
4. no. hi no yam kafe.
5. sual hi yam supa?
6. (hi) no yam.

Ein sanominen

Edellisellä tunnilla opitte vastaamaan kysymyksiin **ye** ja **no**. **no** on siis kieltosana. Kun verbin eteen lisätään **no**, myöntölauseesta tulee kieltolause.

mi sal tu. = Minä tervehdin sinua.
mi no sal tu. = Minä en tervehdi sinua.

Käsitteellisesti kieltäminen tarkoittaa kielletyn sanan olemattomaksi toteamista. Lauseessa **mi no sal tu** kieltosana **no** kieltää tervehtimisen olemassaolon. Panduniassa kieltosana vaikuttaa aina seuraavaan sanaan. Siis eri asiat tulevat kielletyksi, kun kieltosanan paikka lauseessa muuttuu.

mi ples tu safi kamre. = Minä pyydän sinua siivoamaan huoneen.
mi no ples tu safi kamre. = Minä EN pyydä sinua siivoamaan huonetta.
mi ples tu no safi kamre. = Minä pyydän sinua ETTET siivoa huonetta.

Kielletty sana voi olla mitä tahansa tyyppiä: verbi, pronomini, substantiivi, adjektiivi tai jopa lukusana.

hi no have mau. = Hän ei omista kissaa.
hi have no mau, ama vaf. = Hän ei omista kissaa vaan koiran.
no hi, ama mi have mau. = Ei hän vaan minä omistan kissan.
mi have no un, ama du mau. = Minula ei ole yhtä vaan kaksi kissaa.

Harjoituksia

Käännä seuraavat lauseet panduniaksi.

1. Hän ei siivonnut huonetta.
2. Yksi kuppi ei ole tyhjä.
3. Kaksi koiraa ei syö keittoa.
4. Hän ei omista koiria ja kissoja.
5. Pomo juo teetä mutta ei kahvia.
6. Äiti ei omista koiraa vaan kaksi kissaa.

Sanasto

ama mutta, vaan
du kaksi
hali tyhjä
have omistaa
kupa kuppi, muki, lasi
mau kissa
vaf koira
siro nolla

Harjoitusten vastaukset

1. hi no saf kamre.
2. un kupa no hali.
3. du vaf no yam supa.
4. hi no have vaf e mau. / hi have no vaf e no mau.
5. shefe yam cha ama no kafe.
6. mama have no vaf ama du mau.

Muita kysymyksiä

Asioiden kysymiseen käytetään kysymyssanoja **vat** (‘mikä’) ja **hu** (‘kuka’).

hi es hu? = Mikä se on? / Kuka hän on?
hi es vat jen? = Kuka (henkilö) hän on?
hi es vat ting? = Mikä (asia) se on?

vat jen kom? = Kuka tulee? (**jen** = henkilö)
tu yam a vat tem? = Mihin aikaan sinä syöt? (**tem** = aika)
von danse a vat vei? = Miten tanssitaan? (**vei** = tapa)

Miksi-kysymykset aloitetaan sanomalla **vat sabab** (‘minkä vuoksi’).

vat sabab tu suka mau? = Minkä takia sinä tykkäät kissoista?

Miksi-kysymykseen vastataan panemalla sana **sabab** ennen syytä. **sabab**

vat sabab tu suka mau? = Minkä takia sinä tykkäät kissoista?
of sabab di es kavai. = Sen takia että ne ovat söpöjä.

Sanaa **sabab** voi käyttää syyn ilmaisemiseen silloinkin, kun ei vastata kysymykseen.

mi suka mau of sabab di es kavai = Minä tykkään kissoista sen takia, että ne ovat söpöjä.

Harjoituksia

1. Kuka tykkää keitosta?
2. Isä tykkää.
3. Milloin hän tulee?
4. Kymmenen minuutin päästä.
5. Miksi hän ei juo?
6. Koska hän ei tykkää kahvista ja keitosta.

Sanasto

danse tanssia
kom tulla
jen henkilö
mode tapa
suka tykätä, pitää
tem aika

Harjoitusten vastaukset

1. hu suka supa?
2. papa suka.
3. vat tem hi kom?
4. pos des minute.
5. vat sabab hi no yam?
6. of sabab hi no suka kafe e supa.

Mennyt, nykyinen ja tuleva

Expressing time

Pandunian kaikki verbit ovat taipumattomia. Jokaisella verbillä on siis vain yksi muoto, jota käytetään kaikissa aikamuodoissa. Ne siis muistuttavat joitakin suomen kielen verbejä, kuten imuroida ja nauttia, jotka ovat kaikissa aikamuodoissa samoja ainakin joissakin persoonissa.

mi suka hi. = Minä nautin siitä (äsken/nyt/pian).

Ero on siinä, että kaikki pandunian verbit ovat sellaisia! Esimerkiksi **mi yam ban** voi tarkoittaa sekä ‘minä söin leipää’ että ‘minä syön leipää’, mutta tavallisesti vain toinen merkitys sopii asiayhteyteen. Esimerkiksi, kun on päivä ja puhe on aamiaisesta, lause viittaa luonnollisesti menneeseen aikaan.

mi yam ban a hi hir suba yam. = Minä söin leipää tänään aamiaisella.

Mennyttä, nykyistä ja tulevaa tarkoittavat apuverbit ovat **did** (‘ennen’), **nun** (‘nyt’) ja **vil** (‘myöhemmin’). Ajan apuverbit tulevat ennen pääverbiä.

mi did bate hi. = Minä löin sitä (ennen).
mi nun bate hi. = Minä lyön sitä (nyt).
mi vil bate hi. = Minä lyön sitä (tulevaisuudessa).

Kuten huomaat, verbi ei taivu aikamuodoissa. Verbi **bate** (‘lyödä’) pysyy samana kaikissa aikamuodoissa.

Yksinkertaisuuden vuoksi ajan ilmausta ei tarvitse toistaa jatkuvasti. Olisi kömpelöä jankuttaa, että minä heräsin *aamulla*, harjasin hampaat *aamulla*, söin *aamulla* ja luin lehteä *aamulla*. Riittää, että sanotaan yhden kerran, että se kaikki tapahtui aamulla. Siis ajan ilmaus mainitaan vain kerran alussa. Seuraava ajan ilmaus tarvitaan vasta sitten, kun siirrytään puhumaan toisesta ajankohdasta.

mi did have un mau. = Minä omistin ennen kissan.
hi es gud mau. = Se *oli* hyvä kissa.
mi nun have un vaf. = Minulla on nyt koira.

Mikä tahansa ajan ilmaisu kelpaa aikamuodon asettamiseksi. Silloin ei tarvita muita aikaa ilmaisevia sanoja.

mi be gene a nen 2003. = Minä synnyin *vuonna 2003*.
hi safi hi kamre a pos den. = Hän siivoa huoneen *huomenna*.

Harjoituksia

Käännä seuraavat lauseet panduniaksi.

1. Minun pomoni juhlii tulevaisuudessa.
2. Minulla oli kaksi koiraa.

3. Sinä juot kahvia nyt.
4. Hän siivosi huoneen eilen.
5. Kissa juo maitoa huomenna.
6. Sinun äiti juhli eilen illalla.

Sanasto

did ennen
nun nyt, nykyään
vil tulevaisuudessa
pre aikaisempi, edellinen
den päivä, vuorokausi
noche yö
bate lyödä
ban leipä
suba yam aamiainen
milke maito

Harjoitusten vastaukset

1. mi's shefe vil feste.
2. mi did have du vaf.
3. tu nun yam supa.
4. hi safi kamre a preden.
5. mau yam milke a posden.
6. tu's ma feste a prenoche.